

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

УСИК ВІРА ІВАНІВНА

УДК 351.851:37.014.543 (043.3)

**ФІНАНСОВІ ПРАВИЛА УРЯДУ
В РОЗВИТКУ СФЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та
управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ - 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі національної економіки та публічного управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Радіонова Ірина Федорівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри національної економіки та публічного управління

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Затонацька Тетяна Георгіївна,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економічної кібернетики

доктор економічних наук, професор
Длугопольський Олександр Володимирович,
Тернопільський національний економічний університет,
професор кафедри економіки та економічної теорії

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Харазішвілі Юрій Михайлович,
Інститут економіки промисловості НАН України (м. Київ),
головний науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва

Захист відбудеться «12» лютого 2020 року о 12⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.01 ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03057, м. Київ, пр. Перемоги 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська, 49-г, ауд. 601.

Автореферат розісланий «10» січня 2020 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Л. М. Ємельяненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Важливість фінансових правил у сфері освіти визначається її особливою роллю для розвитку економіки та суспільства. Освіта є драйвером національної економіки, за умови належного фінансування якої можуть розпочатися позитивні зміни в інших сферах.

Питання фінансових правил в освіті є особливо актуальним для національних економік із низьким рівнем розвитку та незавершеними інституційними реформами, до яких належить українська економіка. Це пояснюється обмеженістю фінансових ресурсів та браком форм їх раціонального використання.

Формування теорії правил політики має власну історію. Ще в 1970-х рр. Ф. Кідланд (Kydland) та Е. Прескотт (Prescott) дали відповідь на питання, для чого потрібні правила. Вони наголошували, що, спираючись на правила, можна значно покращити показники економічного розвитку. Тоді як економічна політика без дотримання правил, під час якої відбувається перманентна реакція на зміни ситуації, забезпечує відносно гірші результати. Дослідниками правил політики було усвідомлено основну умову досягнення кращих економічних результатів: «У демократичному суспільстві потрібно, аби обрані правила були простими та зрозумілими». Обґрунтування таких простих і зрозумілих правил фінансування освіти сприятиме досягненню кращих освітніх результатів.

Питання ролі освіти, її впливу на економічне зростання, основні механізми її (освіти) фінансування подані в дослідженнях Л. Антонюк, Д. Асемоглу, Д. Ашауера, Ю. Бажала, Р. Барро, В. Бахрушина, Дж. Беккера, Т. Боголіб, В. Гейєця, О. Грішньої, О. Длугопольського, Е. Денісона, Т. Затонацької, І. Каленюк, С. Квіта, А. Князевич, Л. Козарезенко, Н. Манківа, С. Михаця, О. Панич, Ю. Петрушенка, М. Скрипниченко, Є. Стадного, Л. Федулової, Ю. Харазішвілі, Л. Шевченко, Т. Шульца та інших. У працях цих дослідників ґрунтовно висвітлено питання особливостей освіти як фактора економічного зростання, основні фінансові механізми для розвитку освіти й сфокусовано увагу на окремих передумовах та, одночасно, результатах розвитку освіти, таких як людський, соціальний та інтелектуальний капітал. Правила політики є об'єктом дослідження в працях таких науковців, як Дж. Бреннан, Дж. Бюкенен, В. Карлін, Р. Кларіда, В. Козюк, Д. Норт, І. Радіонова, Т. Савченко, Д. Соксіс, Дж. Тейлор, Я. Тінберген, М. Халак та ін. Ці та багато інших учених акцентують увагу на важливості використання правил у діяльності уряду для забезпечення ефективності політики, використовують правила як інструмент аналізу, розкривають особливості макроекономічного моделювання саме з урахуванням правил тощо.

У дисертаційній роботі було сформульовано наукову проблему, яка полягає в розробленні теоретичних основ і практичних засад формування фінансових правил уряду для розвитку сфери освіти, включно з тими, що придатні для застосування в Україні. Визначаючи наукову та практичну значущість вже наявних досліджень, слід констатувати, що формування цілісного стратегічного бачення розвитку сфери освіти, зокрема в частині фінансування, є незавершеним процесом. Існує потреба визначення сучасних завдань і закономірних впливів сфери освіти на соціально-

економічний розвиток та, навпаки, факторів соціально-економічного розвитку – на освіту. Тому актуальними є аналіз наявних фінансових механізмів у сфері освіти задля уточнення алгоритмів визначення правил фінансування та їх практичної реалізації, моделювання та прогнозування показників фінансування сфери освіти, які підпорядковані певним правилам уряду, інституціоналізація фінансових правил у сфері освіти через нормативно-правову базу та обґрунтування засад стратегії розвитку української освіти на основі імплементації правил її фінансування урядом.

Потреба наукового розроблення зазначених аспектів фінансових правил уряду для розвитку сфери освіти спричинила вибір теми дисертаційної роботи, а також визначила її мету і завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідними темами кафедри національної економіки та публічного управління «Державне антикризове управління національною економікою» (номер державної реєстрації 0111U002616), «Методи вимірювання та державного регулювання розвитку і мобілізації інтелектуального потенціалу в національній економіці» (номер державної реєстрації 0111U000294), «Модернізація державного антикризового управління національною економікою» (номер державної реєстрації 0116U001426), «Антикризове управління публічним сектором в умовах макроекономічної нестабільності та загроз державності України» (номер державної реєстрації 0117U001196). Дисертантка в межах зазначених тем визначила закономірні впливи сучасної сфери освіти на стійке економічне зростання, обґрунтувала потребу використання фінансових правил у сфері освіти, запропонувала методичні підходи до інтегральної оцінки інтелектуального потенціалу та його впливу на сучасні трансформаційні процеси в економіці й суспільстві, здійснила контент-аналіз нормативно-правової бази в сфері освіти щодо оцінювання рівня інституціоналізації правил фінансування української освіти та запропонувала авторський алгоритм визначення правил фінансування освіти.

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає в розробленні обґрунтованих підходів (теоретичних, методологічних та прикладних) до ідентифікації, інституціоналізації правил фінансування сфери освіти, а також у пошуку можливостей використання фінансових правил під час формування стратегії розвитку національної освіти.

Для досягнення мети дослідження було передбачено та вирішено такі завдання:

- ідентифікувати сучасні завдання та особливості сфери освіти як джерела формування і нагромадження людського, соціального, інтелектуального капіталів;
- визначити роль сучасної сфери освіти та її закономірні впливи на процес формування і зміни структури національної економіки;
- дослідити зв'язок освіти та економічного зростання на основі відомих пояснювальних теоретичних моделей;
- здійснити аналіз еволюції теорії правил політики як елементу теорії публічного (державного) управління в контексті уточнення змістів її (теорії правил політики) пізнавального та прикладного аспектів;
- систематизувати наявні підходи до формалізації та презентації правил

політики, зокрема, на основі досліджень як монетарних, так і фінансових правил;

- проаналізувати світовий досвід формування механізму фінансування сфери освіти та досвід управління освітньою сферою з використанням правил політики;
- узагальнити світові тренди фінансування освіти та формування відповідних механізмів з імплементаваними правилами фінансування освіти;
- обґрунтувати алгоритм визначення правил фінансування освіти та його практичну реалізацію шляхом побудови адекватних моделей зв'язку між показниками фінансування освіти й іншими макрофінансовими та ресурсними показниками;
- обґрунтувати підходи до оцінювання ефективності реалізації правил фінансування освіти з позицій досягнутого рівня розвитку освітньої сфери;
- дослідити потенціал української сфери освіти з огляду на її ресурсне забезпечення та моделювання освіти як екзогенного чинника зростання економіки України;
- реалізувати методичний підхід до моделювання та прогнозування показників фінансування української освіти, як підпорядкованих певним правилам уряду, з використанням моделей штучних нейронних мереж;
- дослідити виклики, які постають перед українською сферою освіти в частині створення релевантного механізму її фінансування, а також формування потенційно можливих реакцій на них з використанням правил фінансування освіти;
- визначити рівень інституціоналізації правил фінансування української освіти задля встановлення пріоритетів реформування її (освіти) фінансування з огляду на досягнутий рівень;
- обґрунтувати проект стратегії розвитку української освіти з імплементаваними правилами її фінансування урядом.

Об'єктом дослідження є процес фінансування сфери освіти як складник системи публічного управління.

Предметом дослідження є фінансові правила в сфері освіти як усвідомлені вимоги до діяльності урядів, які мають реалізуватися в процесі здійснення макроекономічної політики, об'єктивність яких спирається на теорію, емпіричний досвід або/та економетричні дослідження.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є ідеї, які формують фундамент теорії правил політики, а саме: про правила як інструмент публічного управління, про переваги політики, заснованої на правилах (rules-based policy) над дискретною політикою, про об'єктивний характер правил політики тощо. Використано методологічний принцип розмежування теоретичного та прикладного аспектів теорії правил політики. Теоретичний аспект правил політики подано як такий, що спирається на досвід аналізу фіскальних і монетарних правил, особливо, правил-рівнянь, які віддзеркалюють суттєві зв'язки макроекономічних змінних. Прикладний аспект правил, включно з правилами фінансування освіти, подано як такий, що передбачає їх перетворення на реальний інструмент публічного управління з властивими управлінським інструментам характеристиками: визначеністю цільових показників, наявністю відповідного законодавства та

організаційних структур для реалізації. У процесі дослідження використано конкретні методи досліджень: *групування та систематизації* – для класифікації джерел фінансування сфери освіти, для визначення етапів обґрунтування правил фінансування освітньої сфери, для виокремлення етапів еволюції правил політики; *аналізу та синтезу* – для визначення закономірностей, які виявляються в сучасній сфері освіти, для розроблення рекомендацій щодо вдосконалення фінансових інструментів розвитку сфери освіти; *теоретичного узагальнення та порівняння* – для виокремлення, класифікації та верифікації тенденцій у сфері освіти і в її фінансовому забезпеченні, для порівняння підходів до оцінювання ефективності застосування фінансових правил у сфері освіти; *регресійного аналізу та аналізу на основі штучних нейронних мереж* – для обґрунтування та ідентифікації правил фінансування освітньої сфери; *морфологічного аналізу* – для уточнення категоріального апарату за темою дослідження; *графічного подання* отриманих результатів – для унаочнення результатів дисертаційного дослідження, *контент-аналізу* – в дослідженні нормативно-правового забезпечення правил фінансування освітньої сфери.

Джерелом інформаційної, нормативної, аналітичної і статистичної бази в дисертації стали монографії та статті в наукових періодичних зарубіжних і вітчизняних виданнях, закони України, постанови КМУ, нормативні документи міністерств, офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, аналітичні матеріали та звіти міжнародних організацій (Світового банку, ЮНЕСКО, ПРООН, ЄС, МВФ, ОЕСР), освітніх центрів, неурядових організацій, урядів інших країн, матеріали аналітичних досліджень та науково-дослідних робіт, що виконувалися безпосередньо автором.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробленні теоретичних основ аналізу та практичних рекомендацій із застосування фінансових правил уряду в сфері освіти задля перетворення їх (правил) в інструмент публічного управління. Унаслідок дослідження отримано такі найважливіші наукові результати:

вперше:

- розроблено концепцію імплементації правил політики уряду щодо фінансування освіти, яка охоплює власне обґрунтування змісту правил та їх інституціоналізацію. Запропоновано алгоритм обґрунтування змісту правил у складі таких елементів: 1) формулювання «ідеї правила», на ґрунті якої обираються змінні, що віддзеркалюватимуться в правилі; 2) економетричного оцінювання зв'язків між відібраними змінними та ідентифікацію ендогенних й екзогенних змінних із суттєвими зв'язками; 3) визначення трендів відібраних змінних та оцінювання відхилень фактичних значень змінних від значень трендів, побудови відповідних регресійних рівнянь. Визначено особливості змісту інституціоналізації правил фінансування освіти, ураховуючи особливості української економіки та системи публічного управління;

- запропоновано інноваційний підхід до моделювання та прогнозування показників фінансування української освіти, на основі певних правил уряду, з використанням моделей штучних нейронних мереж, що дало змогу отримати графі зв'язків між вхідними та вихідними змінними та передбачити ендогенні показники на наступні періоди, а саме: частку витрат на освіту у ВВП та частку витрат на

освіту в державних витратах, за умови реалізації передбачуваних урядом, міжнародними установами та науково-дослідними організаціями п'ятьох вхідних змінних (шарів) – продуктивності праці, частки інноваційної діяльності, частки дефіциту бюджету та державного боргу у ВВП, частки працездатного населення в населенні країни;

– обґрунтовано проєкт стратегії розвитку української освіти на засадах імплементації правил її фінансування урядом із використанням методики RBM (Results-Based Management). Ця стратегія передбачає перманентне управління проєкту – від ініціювання (аналіз, планування) до впровадження (моніторинг на основі результатів, коригування і звітування) та завершення (остаточні оцінки) й звітування (інтеграція отриманих уроків). Застосування запропонованого проєкту стратегії дає змогу сфокусуватися на чотирьох рівнях ієрархії фінансових правил уряду, а саме: правилах для самого уряду, правилах уряду для закладів освіти, для громад і для домашніх господарств / здобувачів освіти.

удосконалено:

– теорію правил політики як елемента публічного управління шляхом: 1) етапізації історії досліджень правил політики; 2) класифікації наявних у світі практик фінансування сфери освіти; 3) визначення закономірностей розвитку власне сфери освіти й напрямків її впливу на структуру національної економіки та на стійке економічне зростання; 4) узагальнення світових трендів фінансування освіти та формування механізмів з імplementованими правилами фінансування освіти. Це дало змогу визначити зміст її (теорії) пізнавального та прикладного аспектів, що формує підґрунтя для використання фінансових правил як більш ефективного інструменту публічного управління;

– алгоритм визначення правил фінансування освіти на основі аналізу різних форм ідентифікації правил із використанням двох підходів: першого, що ґрунтується на уявленні про пріоритетність теоретичної гіпотези – «ідеї правила», тобто об'єктивних зв'язків, існування яких має бути враховане урядом при реалізації правила; другого, який ґрунтується на уявленні про пріоритетність економетричного оцінювання залежностей під час формулювання правил фінансування, застосовуючи який, існування залежності показників фінансування освітньої сфери доводять на підставі розрахунків. Поєднання двох зазначених підходів дає змогу підвищити якість визначення фінансових правил у сфері освіти, знизити ризики прийняття необґрунтованих рішень тощо.

– процедуру інституціоналізації правил фінансування освітньої сфери, яка інтерпретується не лише як формалізація правил у вигляді граничного показника або рівняння залежності між змінними, але й як легалізація правила в нормативно-правовій формі з визначенням компетентностей та відповідальності суб'єктів за виконання, з формуванням можливостей контролю суспільства. Передумовами інституціоналізації правил фінансування освіти визначено: готовність уряду брати довгострокові зобов'язання щодо стабілізації державних фінансів; наявність надійної статистичної бази й установ, здатних робити достовірні макрофінансові прогнози; охоплення чинною системою статистичної звітності якомога ширшого кола макрофінансових та освітніх показників; наявність системи внутрішнього й зовнішнього аудиту державних фінансів загалом і фінансів освіти зокрема;

оприлюднення правдивої релевантної інформації, що створює умови прозорості, відповідно – забезпечує моніторинг за дотриманням правил з боку громад.

дістали подальший розвиток:

– інтерпретація категоріального апарату теорії правил фінансування урядом освітньої сфери, а саме: 1) уточнено поняття «сфера освіти», яка тлумачиться як мережа освітньої, наукової, інноваційної діяльності та інформаційного забезпечення, 2) окреслено зміст поняття «фінансові правила в сфері освіти» як «усвідомлення вимоги до діяльності урядів, що мають реалізуватися в процесі здійснення макроекономічної політики, й об'єктивність яких обґрунтовується в процесі дослідження зв'язків між показниками фінансування освіти та іншими показниками»; 3) розширено, ураховуючи вплив освітньої сфери на розвиток економіки та суспільства, зміст поняття «стійке економічне зростання» як «досягнення прийнятних темпів економічного зростання в процесі адекватного пристосування суспільства до змін навколишнього природного середовища, забезпечення нового рівня добробуту на основі інновацій та технологій постіндустріального суспільства, а також нагромадження соціального капіталу зі збільшенням довіри між громадянами, громадами та інститутами влади»;

– систематизація актуальних управлінських завдань у царині використання правил фінансування освіти в діяльності урядів на основі узагальнення досвіду формалізації та реалізації фіскальних і монетарних правил; імплементації правил у теоретичні моделі загальної рівноваги й економічного зростання; обґрунтування на підставі фактологічного аналізу закономірних залежностей, окреслення способів інституціоналізації правил як інструменту публічного управління. Це дало змогу окреслити проблему інституалізації правил політики не лише як теоретичну, а й як управлінську та сформулювати пропозиції з їх реалізації у фінансуванні освітньої сфери;

– підходи до оцінювання ефективності реалізації правил фінансування освіти на засадах порівняння результатів розвитку країн із фактично імplementованими та не імplementованими в практику публічного управління правилами за критеріями: 1) досягнутих макрофінансових результатів; 2) показників якості освіти; 3) макроекономічної стабільності; 4) місця країн у світових рейтингах, за інтегральними індексами, що дає змогу обґрунтовувати вищу ефективність освітньої сфери з реалізованими правилами уряду щодо фінансування освіти;

– інструментарій оцінювання рівня інституціоналізації правил фінансування освіти в процесі контент-аналізу нормативно-правової бази України в частині унормування процесів фінансування освіти та науки, з акцентуванням на проблемах: а) наявності (відсутності) нормативних положень, які можуть бути потрактовані як правила фінансування освіти; б) узгодженості (неузгодженості) положень, що стосуються фінансування освітньої сфери загалом та освітніх закладів зокрема, у різних нормативно-правових документах; в) наявності (відсутності) правових лакун в унормуванні процесів фінансування освіти, що дало можливість зробити висновок про те, які з положень в законодавстві України можуть сприяти або не сприяти розвитку сфери освіти та ефективному механізму її фінансування.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені в дисертації авторські напрацювання знайшли практичне застосування в діяльності державних

органів виконавчої і законодавчої влади, неурядового сектору в процесі реалізації заходів з удосконалення нормативної бази та в процесі створення програмно-цільових документів, пов'язаних із реалізацією освітньої політики.

Методологія визначення механізмів фінансування освіти на основі аналізу різних форм подання правил та обґрунтування підходу до оцінювання ефективності реалізації правил фінансування освіти з позицій досягнутого рівня розвитку освітньої сфери використано в роботі Міністерства фінансів України під час розроблення стратегічних програмних документів щодо фінансового механізму сфери освіти (довідка № 07000-05/320 від 25.07.2019 р.).

Пропозиції щодо застосування фінансових правил в освіті як інструменту публічного управління, що передбачає визначення певних цільових показників та їх індикаторів – критичних, оптимальних значень, а також меж допустимих відхилень, адміністративних процедур для виконання та, у випадках невиконання правил, ідентифікації суб'єктів відповідальності, використано в роботі комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України під час підготовки заходів державної політики щодо підвищення ефективності фінансування сфери освіти (довідка № 04-23/15 – 798 від 08.07.2019 р.).

Запропоновані автором практичні підходи до реформування механізмів фінансування освіти на основі інституціоналізації правил та ідентифікація рівнів цієї інституціоналізації; контент-аналіз нормативно-правової бази України в частині унормування правил фінансування сфери освіти як інструменту прийняття управлінських рішень, моделювання системи фінансування освіти та прогнозування наслідків реформування, а також розроблений авторський проєкт Стратегії реформування системи фінансування української освіти на основі фінансових правил, використано у роботі Міністерства освіти і науки України під час підготовки документів, які стосуються фінансового механізму забезпечення сфери освіти (довідка № 1/11-7917 від 02.09.2019 р.).

Наукові та практичні результати отримали позитивну оцінку і будуть впроваджені Департаментом освіти і науки Львівської обласної державної адміністрації при формуванні програм розвитку освіти Львівщини. Зокрема, визнана наукова та практична цінність розробки щодо обґрунтування освітнього кластеру в секторній структурі інформаційної економіки та економіки знань, а також алгоритми обґрунтування та імплементації фінансових правил в освіті, обґрунтування організаційно-правового механізму фінансових правил як основи розвитку освітньої сфери (довідка № 05-09/1303 від 29.07.2019 р.).

Практичні рекомендації для розроблення законодавства щодо навчання іноземців та осіб без громадянства отримали позитивну оцінку і використано в діяльності Державного підприємства «Український державний центр міжнародної освіти» (довідка № 1/190 від 30.08.2019 р.).

Результати дисертації щодо формалізації правил фінансування освіти в Україні на основі розробленої модельної конструкції зв'язку між показниками фінансування освіти, з однієї сторони, та іншими макрофінансовими, ресурсними, демографічними показниками, з іншої сторони, використано керівництвом Української асоціації дослідників освіти для впровадження в проєктах, пов'язаних з емпіричними дослідженнями в галузі освіти та які направлені на сприяння процесу

реформування вищої освіти в Україні (довідка № 15 від 20.06.2019 р.).

Елементи наукових положень, методик розрахунків, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи використовуються кафедрою національної економіки та публічного управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» в лекційних курсах та на практичних заняттях з навчальних дисциплін «Макроекономічний аналіз» і «Моніторинг та моделювання макроекономічної динаміки» (довідка від 18.06.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень автора, в якій викладено авторський підхід у вирішенні наукової проблеми обґрунтування та визначення правил фінансування освітньої сфери. Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором самостійно на основі всебічного дослідження, аналізу та узагальнення теоретичного й емпіричного матеріалу. Матеріали та висновки кандидатської дисертації автора в цій роботі не використано.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації презентовано та схвалено на 29 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних та науково-методичних конференціях: «Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні» (м. Київ, 2010 р.); «Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку» (м. Київ, 2011 р.); «Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем в умовах реформування залізничного транспорту: управління, економіка та технології» (м. Київ, 2011 р.); «Аудиторна робота викладача і студента: досвід і напрями вдосконалення» (м. Київ, 2012 р.); «Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень (м. Вінниця, 2012 р.); «Инновационные доминанты в социальной сфере: материалы ежегодной международной научно-практической конференции по проблемам социально-трудовых отношений (г. Воронеж, 2013 г.); «Управлінські інновації: теорія і практика» (м. Тернопіль – м. Ялта, 2013 р.); «Державне антикризове управління економікою в умовах глобалізації» (м. Київ, 2013 р.); «Від викладання дисциплін – до освоєння наук: трансформація змісту, технологій освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності» (м. Київ, 2013 р.); «Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Миколаїв, 2014р.); «Економічна теорія та освіта ХХІ століття» (м. Київ, 2015 р.); «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (м. Переяслав-Хмельницький, 2015 р.); «Антикризове управління економікою України: нові виклики» (м. Київ, 2015 р.); «Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті» (м. Київ, 2016 р.); «Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: миротворення у гібридних війнах» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Стратегічні імперативи сучасного менеджменту» (м. Київ, 2016 р.); «“Креативна деструкція”: інноваційні практики в академічних дослідженнях та викладанні» (м. Чернівці, 2016 р.); «Класичний університет у контексті викликів епохи» (м. Київ, 2016 р.); «Модернізація управління національною економікою» (м. Київ, 2016 р.); «Проблеми регіоналістики: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Київ, 2017 р.); «Сучасні МЕВ: драйвери успіху та виклики розвитку» (м. Дніпро, 2017 р.); «Університет і лідерство» (м. Київ, 2017 р.); «Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової

економіки» (м. Ужгород, 2018 р.); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса, 2018 р.); «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» (м. Дніпро, 2018 р.); «Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження» (м. Київ, 2018 р.); «Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства» (м. Чернігів, 2018 р.); «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів» (м. Київ, 2019 р.); «Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження» (м. Київ, 2019 р.).

Теоретичні та практичні результати дослідження були презентовані на круглих столах, форумах, симпозіумах: «Виклики та досягнення молодих вчених» (м. Київ, 2018 р.), International Congress of Educational Research "Research, Innovation and Reform in Education" (м. Краків, 2018 р.), «Академічна свобода та інституційна автономія: міжнародний досвід і майбутнє українського університету» (м. Львів, 2018 р.), «YouthVOICE Mazovia» (м. Варшава, 2018 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 66 наукових праць загальним обсягом 51,9 д.а., із них: 1 одноосібна монографія, 2 колективні монографії, 1 навчальний посібник у співавторстві, 22 статті у наукових фахових виданнях (з них 14 – у наукових фахових виданнях України, які зареєстровані в міжнародних наукометричних базах даних), 1 – у зарубіжному виданні, 39 – в інших виданнях.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 365 сторінках. Робота містить 49 таблиць на 35 сторінках та 65 рисунків на 31 сторінці, 7 додатків на 26 сторінках. Список використаних джерел містить 466 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету та основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, теоретичну, інформаційну та методологічну базу дослідження, відображено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У розділі 1 **«Сфера освіти в сучасній економіці: цілі, межі, результативність»** систематизовано та узагальнено категоріальний апарат аналізу освіти, зокрема уточнено термін «сфера освіти», застосовано системний підхід у дослідженні її елементів, розкрито зв'язок сфери освіти з «економікою знань», «інформаційною» та «інноваційною» економікою, розглянуто сучасні міжнародні рейтингові системи оцінювання країн під кутом зору присутності освітньо-наукового виміру, виявлено особливості освітнього кластеру, узагальнено результати оцінювання впливу освіти на економічне зростання та сталий розвиток.

У дисертаційній роботі розглянуто освітню сферу через призму взаємодії трьох видів капіталу: людського (НС), інтелектуального (ІС) та соціального (SC) (рис. 1). У складі компонентів людського капіталу освіту інтерпретовано як основу вищої продуктивності, соціального – як передумову участі в суспільних процесах та формування суспільної довіри, інтелектуального – як передумову інтелектуальної діяльності.

Рис. 1. Освіта у формуванні та взаємозв'язках людського, соціального, інтелектуального капіталів

Джерело: розроблено автором

Автор акцентувала увагу, що освітня сфера (або сфера освіти) – це не лише система закладів освіти, а й система науково-дослідних установ, академічних центрів та об'єктів інноваційної інфраструктури (технопарків, технополісів і технокластерів), комерційних наукомістких підприємств та об'єктів, які надають послуги для самоосвіти, консалтингу, та коучингові організації.

Аргументовано висновок про множинність наслідків розвитку й адекватного функціонування освітньої сфери на основі узагальнення теоретичних підходів щодо ролі освіти та результатів їх емпіричної верифікації. Серед цих наслідків – не лише зростання добробуту, вища продуктивність, схильність до інновацій, а й національна безпека, конкурентоспроможність національної економіки тощо.

Про визначальну роль освіти у формуванні сучасної економіки свідчить той факт, що в структурі міжнародних рейтингових методик визначення інтегральних індексів розвитку економіки та суспільства віддзеркалено суттєвий (від 15 до 90 %) вплив показників сфери освіти на формування визначальних ознак сучасної економіки (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика освітньої складової інтегральних індексів за міжнародними рейтинговими системами

Інтегральний індекс, у якому віддзеркалено певну ознаку економіки	Частка показників освіти в загальній кількості показників, що формують інтегральний індекс, %
1	2
<i>Інноваційність</i>	
Індекс глобальної інноваційності (Global Innovation Index);	32
Інноваційна частка, за Блумбергом (Bloomberg Innovation Quotient);	90
Індекс Європейського інноваційного табло (European Innovation board)	70
<i>Конкурентоспроможність</i>	
Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index)	15

1	2
<i>Реалізація потенціалу людського капіталу</i>	
Індекс глобального таланту (Global Talent Competitiveness Index)	60
<i>Схильність до людського розвитку</i>	
Індекс людського розвитку (Human Development Index)	33
<i>Наявність середовища, що сприяє формуванню та поширенню знань</i>	
Індекс економіки знань (The Knowledge Economy Index)	50

Джерело: складено автором

Дисертантка обґрунтувала, що освітня сфера має функціональний та організаційний аспекти. З функціонального боку – це «власне освітня діяльність – інформаційне забезпечення – наукова діяльність – інноваційне виробництво», а з інфраструктурного боку – це «мережа закладів освіти всіх рівнів – закладів (організацій) інформаційної інфраструктури – закладів науки та досліджень – інноваційного підприємництва, яке безпосередньо втілює результати нових знань у продукти та послуги». Відтак, сфера освіти є осередком взаємодії чотирьох стейкхолдерів освітньої діяльності: закладів освіти, інноваційних підприємств, закладів науки і досліджень та інформаційної інфраструктури (рис. 2).

Рис. 2. Складові сучасної сфери освіти

Джерело: розроблено автором

Унаслідок дослідження на основі вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду встановлено, що сучасною формою організації та структурування освітньої сфери є освітній кластер, у центрі якого зазвичай перебувають університети, зокрема дослідницькі. Відтак, освітній кластер доцільно трактувати як мережу взаємодії стейкхолдерів освітньої діяльності («освіта – наука – влада – бізнес»), пов'язаних з освітніми послугами і технологіями, та об'єктів освітньо-наукової інфраструктури.

Доведено роль освітньої сфери як необхідної передумови сталого розвитку та стійкого економічного зростання. Визначено, що основні складники сталого розвитку та стійкого економічного зростання є похідними від розвитку сфери освіти. Аргументовано, що стійке економічне зростання передбачає не лише прийнятні темпи економічного розвитку (відсоткової зміни ВВП тощо), а й адекватне пристосування до змін навколишнього середовища, зростання не так на основі традиційних ресурсів (що властиве індустріальному суспільству), як на основі інновацій і технологій (що властиве постіндустріальному суспільству), високий рівень довіри та участі в житті спільнот, тобто нагромадження соціального капіталу. Запропоновано схему каналів зв'язку сфери освіти та стійкого економічного зростання (рис. 3).

Освіта		Стійке економічне зростання
<i>Результати розвитку освітньої сфери</i>	↔	<i>Складники (ознаки) стійкого економічного зростання</i>
Вища продуктивність працівників	↔	Прийнятні темпи економічного зростання
Здатність (схильність) до наукових досліджень та впровадження інновацій	↔	Пристосування до змін природного середовища, економія традиційних ресурсів за рахунок інновацій
Соціалізованість громадян, включно з тією, що пов'язана з освітніми екстерналіями	↔	Безпечне (неконфліктне) суспільство з достатнім рівнем довіри й участі в житті громад

Рис. 3. Схеми зв'язку між сферою освіти та стійким економічним зростанням

Джерело: розроблено автором

За результатами проведеного аналізу пояснювальних теоретичних та економетричних моделей, у яких враховувався вплив освіти, констатовано існування незаперечного зв'язку між показниками розвитку сфери освіти, включно з показниками її фінансування, та показниками економічного зростання і розвитку суспільства (табл.2).

Таблица 2

Пояснювальні моделі залежності між освітніми показниками та показниками стійкого економічного зростання

Параметр (показник) освіти	Параметр (показник) економічного зростання
1	2
Вагнер (1863 р.). Модель економічного зростання та державних витрат	
Державні витрати на освіту	Валовий внутрішній продукт
Шульц (1961), Денісон (1962–1985 рр.). Модель економічного зростання в США	
Приріст заробітної плати в результаті одного додаткового року навчання; кількість днів відвідування школи	Національний дохід
МакМахон (1984 р.). Модель економічного зростання через освіту та дослідження	
Середній рівень освіти робочої сили; відсоток випускників у сфері вищої освіти	Продуктивність праці в середньостроковій перспективі
Медісон (1987 р.). Модель зростання та уповільнення економіки розвинених капіталістичних країн	
Кількість років навчання на початковому, середньому, вищому рівнях освіти	Темп економічного зростання
Лукас (1988 р.). Модель пояснення впливу людського капіталу	
Рівень умінь економічних суб'єктів, зайнятих на виробництві; нагромаджений запас людського капіталу	Y – продукт у виробничій функції
Ромер (1988 р.). Модель пояснення впливу людського капіталу	
Освіта, здобута за результатами навчання в початковій і середній школі; наукові знання (досвід), засвоєні після середньої школи	Виробництво предметів споживання
Ромер (1989 р.). Модель зростання з ендогенним технічним прогресом	
Досягнення науково-технічного прогресу; запас людського капіталу; продуктивність праці в сфері наукових досліджень	Темпи економічного зростання
Менк'ю–Ромер–Вейл (1992 р.). Модель пояснення впливу людського капіталу	
Відсоток населення працездатного віку, що навчається в школі	Y – продукт у виробничій функції

1	2
Девараджан та ін. (1994 р.). Модель впливу державних витрат на економічне зростання	
Державні витрати на: 1) адміністрацію, управління, інспекцію; 2) дошкільну, початкову і середню освіту, 3) вищу освіту; 4) іншу освіту	Реальний ВВП на душу населення
Барро та Сала-і-Мартін (1995 р.). Модель ендогенного економічного зростання із суспільною віддачею	
Тривалість шкільної освіти у розподілі за статтю	Виробнича функція у ВВП
Геммелл (1996 р.). Модель впливу людського капіталу на економічне зростання	
Коефіцієнт охоплення рівнем середньої освіти	Зростання ВВП на душу населення
Барро (1997 р.). Модель пояснення впливу людського капіталу на економічне зростання	
Частки тих, хто здобував початкову та середню освіту в 1960 р. у певній країні	Річний темп приросту реального валового внутрішнього продукту на душу населення
Умовно модель Ромера (2001 р.) (на основі праць Р. Холла, К. Джонсона (1999 р.), П. Кленоу та А. Родрігеса-Клара (1997 р.). Модель пояснення впливу людського капіталу	
Середня кількість років навчання, що припадає на одного працівника	Виробнича функція ВВП
Азіз та ін. (2008 р.). Модель впливу вищої освіти на економічне зростання	
Витрати на вищу освіту; кількість студентів у сфері вищої освіти	Валовий внутрішній продукт
Шандра (2010 р.). Модель впливу державних витрат на економічне зростання	
Державні витрати на освіту	Валовий внутрішній продукт у поточних цінах

Джерело: складено автором

У розділі 2 «Фінансові правила уряду як інструмент регулювання національної економіки» проаналізовано еволюцію змісту й історію становлення теорії правил політики уряду, прикладні аспекти реалізації фінансових правил та здійснено оцінку результативності імплементації фінансових правил у практику публічного управління різних країн.

Встановлено, що в макроекономічній науці та науці про державне управління сформувалась галузь знань, яку можна назвати «теорією правил економічної політики уряду». Вона вже має власну історію, у якій можна виокремити декілька етапів, користуючись критерієм визначальної ознаки етапу (табл.3).

Таблиця 3

Етапи формування теорії правил політики уряду

Визначальні ознаки етапу формування теорії правил політики уряду	Термін (тривалість) етапу	Дослідники, роботи яких визначили зміст етапу
1	2	3
Дослідження необхідності правил економічної політики та доказів впливу уряду за допомогою правил політики на економічні процеси під час динамічних змін	1950–1960 рр.	М.Фрідман, А. Філіпс

1	2	3
Дослідження проблеми використання правил політики в макроекономічній стабілізації, а також визначення переваг і обмежень урядової діяльності «за правилами»	1970–1980 рр.	Я.Тінберген, Е. Прескотт, Ф. Кідланд, Р. Манделл, П. Вельфенс
Дослідження алгоритмів обґрунтування і формалізації правил, особливо правил монетарної політики, а також дослідження правил у контексті застосування певних режимів таргетування	Кінець 1980-х – 1990-ті рр.	Дж. Тейлор, Л. Бол, Л. Свенсон, Дж. Ротемберг, М. Вудфорд, Р. Лукас
Дослідження правил як інструменту прийняття політичних рішень в інституціональній теорії	2000–2010 рр.	Дж. Бреннан, Дж. Б'юкенен, М. Халак, П. Яред

Джерело: складено автором

На основі дослідження етапів еволюції теорії правил політики аргументовано, що сучасним уявленням, які втілюють результати всіх етапів, відповідає таке авторське визначення правил: правила політики – це упорядковані дії уряду, об'єктивність яких спирається на теорію, емпіричний досвід або/та економетричні дослідження, а можливість реалізації забезпечується нормативно визначеними індикаторами, обмеженнями, алгоритмами дії національних (наднаціональних) регуляторів.

Доведено, що правила політики стали важливим елементом системи сучасного публічного управління в багатьох країнах. Водночас вони є елементом наукового інструментарію макроекономічної науки, тому доцільно розрізняти нормативний (прикладний) та позитивний (теоретичний) аспекти правил політики (рис.4).

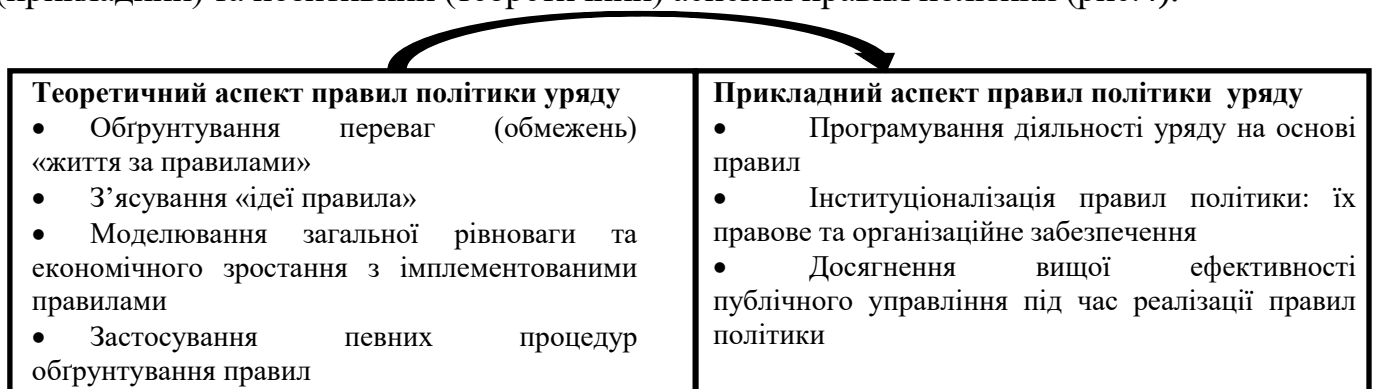

Рис. 4. Взаємозв'язок теоретичного та прикладного аспектів правил політики

Джерело: розроблено автором

Встановлено, що існування та взаємозв'язок теоретичного і прикладного аспектів правил політики – це неспростовний доконаний факт. Якщо теоретичний (позитивний, пояснювальний) аспект є більш важливим для аналітичної економіки, то прикладний (практичний, інституційний) – для публічного управління, відповідно, – для всіх стейкхолдерів і отримувачів вигід політики. Теоретичне обґрунтування правил фактично стає початковим етапом їх практичної реалізації.

Ґрунтуючись на широкому тлумаченні терміну «правила політики», визначено зміст взаємопов'язаних категорій: ідентифікація правил, їх формалізація й реалізація та інституціоналізація. Їх чітке формулювання сприятиме використанню правил політики як інструменту публічного управління. Встановлено, що ідентифікація правил – це

визначення змісту правила та його подання в певній формі. Формалізація – це спосіб розкриття змісту правила та його презентації у вигляді а) «ідеї правила», тобто акцентованої суспільної цінності, певної мети діяльності уряду; б) економетрично обґрунтованої залежності між змінними або певного нормативного показника з його оптимальними та критичними значеннями. Реалізація правила – це його віддзеркалення в нормативно-правових документах, а також організаційне забезпечення втілення на практиці, тобто дотримання певного алгоритму дій для досягнення вигід від «життя за правилами». Інституціоналізація – інтегральне явище, що охоплює ідентифікацію, формалізацію та реалізацію правил (рис.5).

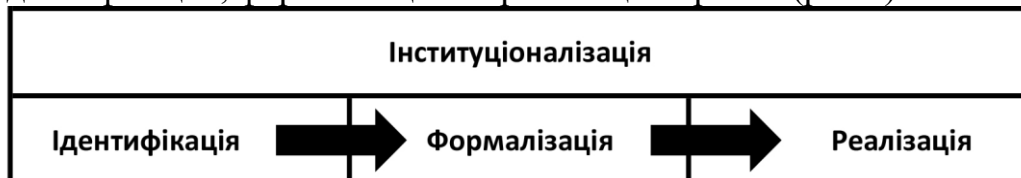

Рис. 5. Взаємозв'язок понять (явищ) процесу інституціоналізації правил

Джерело: розроблено автором

У роботі обґрунтовано, що реалізація правил, у сенсі їх імплементації в конкретних умовах, визначається особливостями розвитку тієї сфери національної економіки, щодо якої ці правила застосовуються. Тому імплементація правил, якими керуються уряди у фінансуванні освіти, є похідною від особливих закономірностей розвитку освіти в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Найважливішою закономірністю, з огляду на предмет дослідження, є визнання урядами правил регулювання освітньої сфери власне елементом управління освітнім процесом. Ідентифіковано ще п'ять закономірностей управління освітою: 1) контроверсійності (суперечливості) формування власне національних моделей фінансування освіти, коли, з однієї сторони, країни різного рівня соціально-економічного розвитку демонструють відмінності механізмів фінансування, а з іншої, – подібність цих механізмів; 2) перерозподілу повноважень фінансування освіти від центральних органів влади до регіональних та місцевих зі збільшенням автономії закладів освіти; 3) «інституційного ізоморфізму», або організаційного та фінансового зближення «подібних структур» – освітніх і наукових, освітніх та професійних (бізнесових); 4) руху в бік урізноманітнення форм державного фінансування освіти з використанням асигнувань, грантів та застосуванням в управлінні освітою широкого кола цільових показників; 5) зростання ролі філантропії в фінансуванні освіти та використання податкових пільг для філантропів.

У розділі 3 «**Визначеність та застосування фінансових правил у регулюванні освітньої сфери**» здійснено аналіз світових трендів фінансування сфери освіти, окреслено підходи до обґрунтування та імплементації фінансових правил в освіті, проведено оцінювання ефективності застосування фінансових правил у цій сфері.

За результатами дослідження механізмів фінансування всієї освітньої сфери та її окремих закладів (установ), які застосовуються в різних країнах світу, систематизовано джерела фінансування освіти (табл. 4).

Доведено існування підстав для виокремлення п'ятих типів фінансових механізмів для окремих освітніх закладів:

- базове фінансування, або блок-грант, на основі оцінки витрат закладу освіти попереднього року або результатів переговорів щодо обсягу необхідних витрат;
- формульне фінансування на основі формули, яка враховує витрати та

результати діяльності закладу освіти;

– контрактне або цільове фінансування на засадах контракту між закладом освіти та органами публічної влади з урахуванням національної стратегії, стратегічних цілей конкретного закладу освіти та специфікації останнього;

– конкурсне фінансування на основі відбору кращого проєкту надання освітніх послуг, за критеріями витрат та якості;

– фінансування на основі попиту студентів на послуги закладу освіти та бажання / можливості здійснювати витрати на освіту.

Таблиця 4

Класифікація джерел фінансування сфери освіти

Критерії класифікації	Групи джерел фінансування
1. За ознакою власності на кошти, з яких фінансується освіта	Фінансування державне (бюджетне) – приватне – колективне (спільні фонди)
2. За ознакою рівня компетентності (відповідальності) суб'єктів, що фінансують освіту	Фінансування з центральних – регіональних – місцевих бюджетів – з коштів професійних (бізнесових, культурних та просвітницьких) об'єднань
3. За ознакою дискретності фінансування закладів освіти	Постійне фінансування (не пов'язане з результатами діяльності освітніх закладів) – змінне фінансування (пов'язане з результатами діяльності освітніх закладів)
4. За ознакою суб'єктності реципієнтів, що безпосередньо отримують вигоди від фінансування освітнього процесу	Джерела, призначені для фінансування освітніх закладів загалом – підрозділів освітніх закладів – викладачів освітніх закладів – отримувачів освітніх послуг
5. За ознакою алгоритму спрямування коштів на фінансування закладів освіти	Групи джерел з використанням різних формул (принципів) фінансування освітніх закладів

Джерело: розроблено автором

У процесі обґрунтування тези, що правила політики можуть ставати ефективними інструментами публічного управління у разі віддзеркалення ними об'єктивних зв'язків між залежними та впливовими змінними, було визначено алгоритм обґрунтування цих зв'язків (рис.6.). Запропонований алгоритм ідентифікації правил політики у формі, так званих, правил-рівнянь стосується правил уряду власне для уряду.

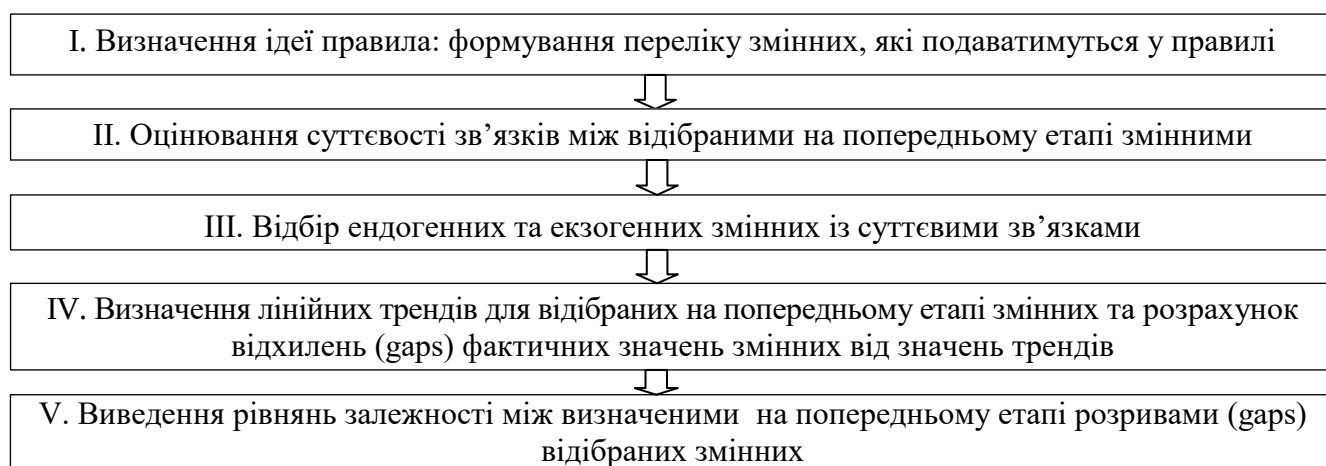

Рис. 6. Алгоритм обґрунтування фінансових правил уряду власне для уряду у вигляді рівнянь

Джерело: розроблено автором

Втілення алгоритму передбачає виокремлення ендогенних змінних – власне показників фінансування освіти – та екзогенних змінних. Серед останніх було обрано три групи показників: 1) макроекономічної стабільності та зростання; 2) інноваційності економіки; 3) пов'язаних з віковою структурою населення (табл. 6).

Таблиця 6

**Змінні для обґрунтування правил фінансування освітньої сфери
урядом для уряду у вигляді рівнянь**

Перелік змінних	Позначення змінних у моделі
Показники фінансування освітньої сфери (ендогенні)	
Державні витрати на освіту (% від ВВП)	X_1
Витрати на освіту як частка від загальних витрат уряду, %	X_2
Державні витрати на вищу освіту як частка від усіх державних освітніх витрат, %	X_3
Витрати уряду на одного учня початкової освіти, на душу населення, % ВВП на душу населення	X_4
Витрати уряду на одного учня середньої освіти, % ВВП на душу населення	X_5
Витрати уряду на одного учня вищої освіти, % ВВП на душу населення	X_6
Показники макроекономічної стабільності та зростання (екзогенні)	
ВВП на душу населення (річне зростання %)	X_7
Населення віком 15–64 роки, % від усіх	X_8
Безробіття, % від загальної кількості робочої сили (за даними МОП)	X_9
Загальний державний борг, % від ВВП	X_{10}
Індекс продуктивності праці	X_{11}
Показники інноваційності економіки (екзогенні)	
Платежі за використання інтелектуальної власності, % ВВП	X_{12}
Високотехнологічний експорт, % від експорту	X_{13}
Витрати на дослідження та розвиток, % від ВВП	X_{14}
Показники, пов'язані з віковою структурою (екзогенні)	
Частка населення з незакінченою середньою освітою, % від населення 25–64 років	X_{15}
Частка населення з закінченою середньою освітою, % від населення 25–64 років	X_{16}
Частка населення з вищою освітою, % від населення 25–64 років	X_{17}

Джерело: розроблено автором

У дисертаційній роботі представлено 5 модельних конструкцій, які віддзеркалюють залежності екзогенних та ендогенних показників фінансування освіти на основі панельних даних по 28 країнах (25 членів ЄС, Австралії, Японії, США) за десятилітній період. В основу кожної моделі покладена певна гіпотеза, яка асоціюється з «ідеєю правила». Ці гіпотези, фактично, пов'язані з відповідями на питання: від чого об'єктивно мають залежати показники фінансування освіти на загальнонаціональному рівні. Водночас враховано те, що освіта формує ресурс зростання (гіпотеза «ресурсно-продуктивна») та ресурс стабільності (гіпотеза «витратно-боргова»), а також забезпечує потенціал інноваційності економіки (гіпотеза «інноваційності»).

У процесі побудови моделей використовувалася традиція подання правил, передусім монетарних, у вигляді рівнянь, у яких презентовано не абсолютні значення змінних, а їх відхилення від рівноважних (трендових) значень. Тому всі X у моделях – це саме відхилення фактичних значень змінних від значень трендів.

Розрахунки здійснено в середовищі R-Studio. Особливий акцент зроблено на ознаці «адекватність моделі». Загалом, оцінювались такі параметри:

- значення парних кореляцій;
- значення множинної кореляції;
- значущість коефіцієнтів при змінних;
- адекватність моделі;
- наявність (відсутність) автокореляції;
- наявність (відсутність) гетероскедастичності;
- нормальність розподілу залишків;
- відповідність, за тестом Акаїке.

У результаті регресійного аналізу, з п'ятих моделей адекватними виявилися лише три, а саме:

- модель, яка узгоджується з «ресурсно-продуктивною» гіпотезою і віддзеркалює зв'язок між відхиленнями таких змінних: X_1 , з однієї сторони, та X_7 , X_9 , X_{11} , – з іншої;

- модель, яка узгоджується з «витратно-борговою» гіпотезою і віддзеркалює зв'язок між відхиленнями таких змінних: X_2 , з однієї сторони, та X_7 , X_{10} , – з іншої;

- модель, яка узгоджується з гіпотезою «інноваційності» та віддзеркалює зв'язок між відхиленнями таких змінних: X_3 , з однієї сторони, та X_{12} , X_{13} , X_{14} , – з іншої.

У роботі обґрунтовано підходи до оцінювання ефективності правил фінансування освіти, практична реалізація яких дає змогу довести вищу ефективність функціонування освітньої сфери, яка фінансується за правилами (табл.8).

Таблиця 8

Підходи до оцінювання ефективності правил фінансування освіти

Спосіб оцінювання	Показники для оцінювання
1	2
1. Оцінювання обґрунтованості (релевантності) правил	
Порівняння фактичних макрофінансових показників з тими, що зафіксовані фінансовими правилами	Визначення розривів (gaps) між фактичними макрофінансовими показниками та, відповідно, тими, що зафіксовані у правилах фінансування, в динаміці
2. Оцінювання якості освітніх послуг	
Порівняння показників якості освіти в різних країнах	Міжкрайові порівняння показників якості освітніх послуг у групі країн з інституціоналізованими правилами фінансування освіти, з однієї сторони, та відповідними показниками в групі країн, де правила не інституціоналізовано, – з іншої.
3. Оцінювання впливів освітньої сфери на показники макроекономічної стабільності	
Порівняння показників макроекономічної стабільності в різних країнах	Міжкрайові порівняння показників макроекономічної стабільності в групі країн з інституціоналізованими правилами фінансування освіти, з однієї сторони, та відповідними показниками в групі країн, де правила не інституціоналізовано, – з іншої.

1	2
4. Оцінювання впливів освітньої сфери на показники міжнародної конкурентоспроможності	
Порівняння показників світових рейтингів різних країн	Міжкрайнові порівняння показників світових рейтингів (щодо індикаторів освіти) в групі країн з інституціоналізованими правилами фінансування освіти, з однієї сторони, та відповідними показниками в групі країн, де правила не інституціоналізовано, – з іншої.

Джерело: розроблено автором

На основі поданої ідеї багатоваріантності оцінювання ефективності правил фінансування освіти доведено можливості використання декількох варіантів оцінювання одночасно. Кількість цих варіантів оцінювання обмежується наявністю інформації, передусім, про те, чи використовуються правила фінансування освіти в різних країнах світу, та якими конкретно є ці правила.

У розділі 4 «**Організаційно-економічні проблеми сфери освіти в Україні та доцільні правил її фінансування**» здійснено аналіз ресурсного забезпечення сфери освіти в Україні, досліджено особливості наявних моделей, у яких освіта виступає екзогенним чинником зростання української економіки, запропоновано авторський підхід до алгоритму формалізації правил фінансування освіти в Україні та здійснено прогнозування фінансування освіти за допомогою методу нейронних мереж.

У результаті аналізу ресурсного забезпечення власне освіти, під час якого було сфокусовано увагу на таких двох напрямках, як аналіз національної освіти за рахунками Системи національних рахунків та компаративний аналіз ресурсного забезпечення національної освіти шляхом порівняння з її ресурсним забезпеченням в інших країнах, було визначено очевидні «провали» («вузькі місця») та певні негативні тенденції. У складі «вузьких місць» на основі аналізу статистичних даних розвитку освіти та її фінансового забезпечення визначено таке: зниження частки фінансування освіти домогосподарствами у загальному фінансуванні освіти, стабільно низька частка фінансування освіти сектором комерційних організацій, відносно низька частка бюджетних витрат, що припадають на загальну середню освіту, і дещо завищені частки витрат на освіту інших рівнів (Рис.9, Рис.10).

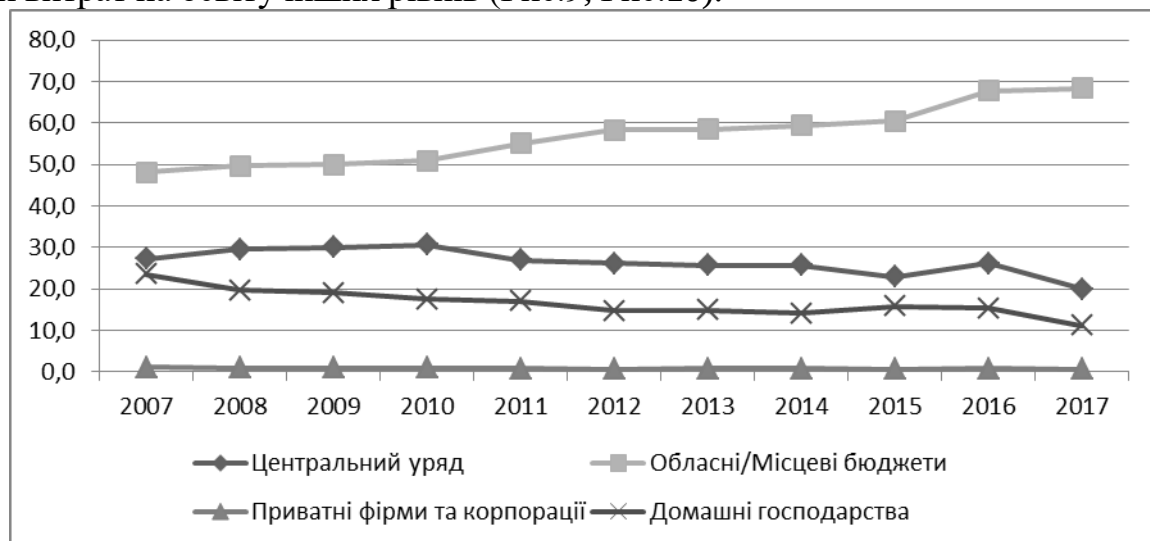

Рис. 9. Розподіл загальних витрат на освіту за джерелами фінансування за 2007–2017 рр., % від загальних витрат

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

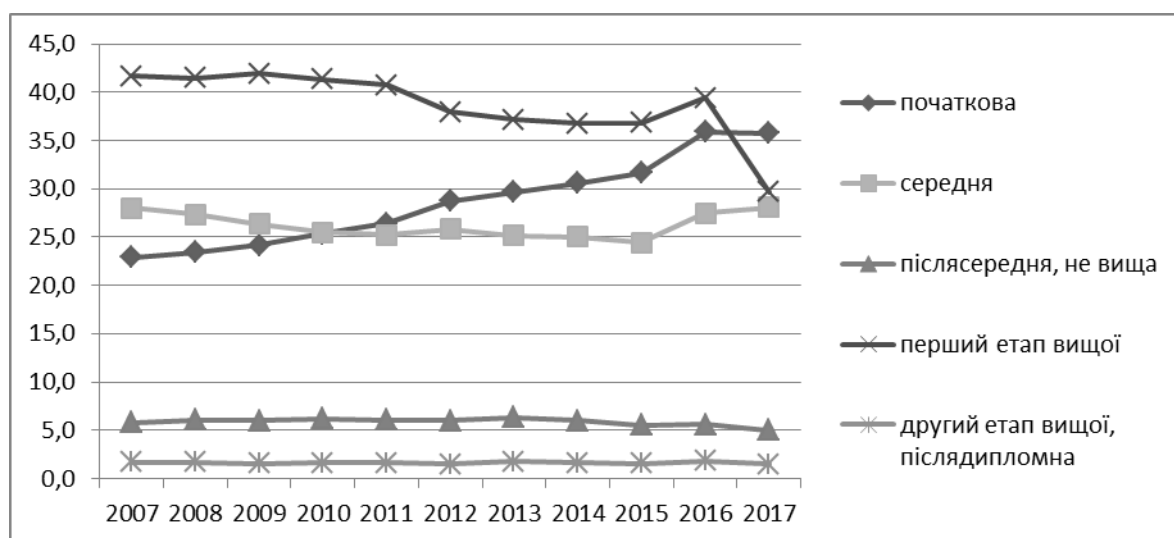

Рис. 10. Розподіл загальних витрат на освіту за рівнями освіти (2007–2017 рр.), % від загальних витрат

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Обґрунтовано, що «ідея» правил фінансування освіти може бути пов'язана з відповіддю на питання, як долати «вузькі місця», виявлені в процесі аналізу ресурсного забезпечення освіти.

Визначено перелік доцільних та необхідних дій уряду в фінансуванні освіти, а саме: забезпечення ефективного використання вже наявних видатків на освіту, стимулювання домашніх господарств до фінансування освіти (через компенсації видатків, гнучку систему кредитування, пільгове оподаткування тощо); державне стимулювання підприємців (податковими пільгами, вигодами спільного фінансування в процесі державно-приватного партнерства, державними гарантіями інвестицій у сферу освіти), а також стимулювання підприємців до організаційного забезпечення реалізації навчальних програм, виробничих практик та фінансування освітніх закладів, передусім університетів, корпоративним сектором.

Унаслідок порівняння ресурсного забезпечення національної освіти з ресурсним забезпеченням освіти в інших країнах на основі міжнародних рейтингів з освітніми елементами в складі інтегральних показників, виявлено низку «вузьких місць» за напрямками: «якість вищої освіти», «обсяг витрат на науку та дослідження», «кількість науковців», «якість наукових статей і розробок», «професійна підготовка працівників». Сформульовано висновки про доцільність формулювання певних правил фінансування освіти, які б стосувалися: частки витрат від ВВП на науку, частки витрат із державного бюджету на освіту дорослих, грантової підтримки з місцевих бюджетів, пільгового оподаткування підприємців, які здійснюють навчання дорослих.

У роботі акцентовано увагу на тому, що однією з причин існування «вузьких місць» у ресурсному забезпеченні сфери освіти є «слабке» інституційне середовище, невиконання вимог нормативно-правових актів і відсутність цілісної та скоординованої політики розвитку освітньої сфери. А наслідком відсутності реагування на «вузькі місця» є неефективність державних витрат на освіту.

Дисертантка дослідила моделі, у яких економічне зростання розглядається як функція потенціалу освіти та її фінансування. За результатами аналізу зроблено висновок про необхідність вдосконалення моделей для прогнозування освітніх

показників, а також про певні обмеження регресійного аналізу для створення прогнозних моделей фінансування освіти.

У роботі використано метод штучних нейронних мереж, який дає змогу описувати нелінійні процеси з високою невизначеністю. Переваги методу нейронних мереж, які сформували підстави для його використання під час ідентифікації правил фінансування сфери освіти, – це можливість аналізу складних нелінійних залежностей за наявності недовгих динамічних рядів.

Розглянуто дві ендегенні змінні фінансування української освіти, які, в термінах методу штучних нейронних мереж, називаються «вихідні змінні», або «вихідні шари». Це – частка витрат на освіту у ВВП ($\frac{G_{ed}}{Y}$) та частка витрат на освіту в загальних державних витратах української економіки ($\frac{G_{ed}}{G}$). Вхідними змінними («вхідними шарами») обрано такі п'ять змінних: продуктивність праці ($\frac{Y}{L}$), частка інноваційної діяльності у ВВП ($\frac{Y_{in}}{Y}$), частка дефіциту бюджету у ВВП ($\frac{G-T}{Y}$), частка державного боргу у ВВП ($\frac{D}{Y}$), частка осіб працездатного віку в населенні країни ($\frac{N_{15-64}}{N}$). У результаті було побудовано дві нейронні мережі.

Щодо першої мережі, з використанням середовища Deductor Studio, наприклад, отримано такі результати:

1) з'ясовано, що найсильніше на вихідну змінну – частку витрат на освіту у ВВП – впливають: частка дефіциту бюджету у ВВП, частка населення віком 15–64 роки в населенні країни та продуктивність праці, натомість найслабшим є вплив частки інноваційної продукції у ВВП та частки державного боргу у ВВП (рис.11).

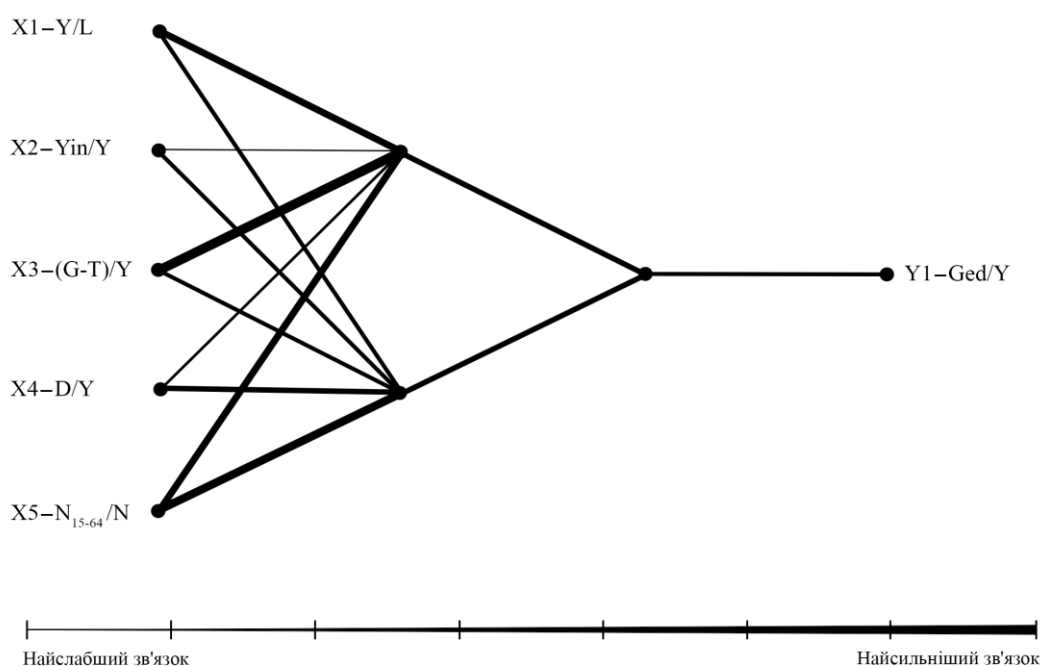

Рис. 11. Граф нейронної мережі

Джерело: побудовано автором

2) здійснено прогноз двох вихідних змінних $\frac{G_{ed}}{Y}$ та $\frac{G_{ed}}{G}$ на 2019 та 2020 роки з використанням прогнозних даних щодо п'ятих вхідних змінних із документів інститутів центральної виконавчої влади України, дослідницьких установ та з документів МВФ і Світового банку.

За результатами аналізу та передбачення показників фінансування освіти на основі штучних нейронних мереж, сформульовано такі узагальнення: 1) правила фінансування освіти як теоретичні конструкції, що спираються на реальні суттєві зв'язки між змінними, можуть виводитися не лише з регресійних моделей, а й з моделей штучних нейронних мереж; 2) визначення правил фінансування на основі прогнозування за нейронними мережами означає, що основний зміст правила полягає не у встановленні певного незмінного граничного значення показника фінансування, а в щорічному коригуванні цього показника на основі прогнозу.

Визначено, що основою для встановлення алгоритмів визначення показників фінансування може ставати моделювання на основі нейронних мереж, яке (моделювання) дає відповіді на такі питання: які змінні дійсно впливають на показник, стосовно якого визначається правило; якої сили є вплив цих змінних; якими можуть бути майбутні значення ендogenous (вихідного) показника. Відповідальність за прогнозування змінних для інституалізації правил має покладатися на конкретні органи виконавчої влади. Брак інформації про значення вхідних змінних може ставати перешкодою на шляху прогнозування на основі нейронних мереж.

У розділі 5 «Інституціоналізація фінансових правил у сфері освіти в Україні» сформовано авторське бачення процесу інституціоналізації фінансових правил як реакції на чинне ресурсне забезпечення української освіти на основі контент-аналізу нормативно-правової бази в регулюванні сфері освіти (зокрема щодо фінансування), виокремлено ті положення, що найбільшою мірою можуть претендувати на статус «правил фінансування освіти», запропоновано проєкт стратегії розвитку української освіти на основі фінансових правил уряду.

Обґрунтовано, що фінансові правила в сфері української освіти як інструмент державного управління, покликані сприяти її реформуванню, а основні напрямки реформування впливають із наявних проблем ресурсного забезпечення освіти (рис. 12).

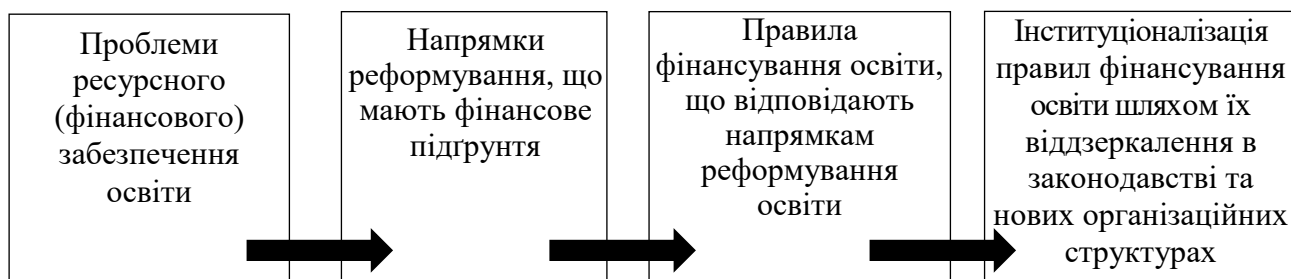

Рис. 12. Правила фінансування освіти в системі заходів її реформування

Джерело: складено автором

Аргументовано, що реформування освітньої сфери, яке, у підсумку, реалізується через оновлене законодавство та нові організаційні структури управління освітою, має спиратися на усвідомлення змісту правил фінансування освіти. Власне ж правила фінансування освіти покликані сприяти вирішенню її

актуальних проблем.

Виокремлено найважливіші проблеми фінансування освіти, які визначають зміст її реформування:

- обмежені можливості фінансування освіти й, відповідно, потреба диверсифікації та урізноманітнення джерел її фінансування;
- брак (відсутність) інвестиційних ознак у фінансуванні освіти, що стримує її потенційний позитивний вплив на розвиток національної економіки;
- брак (відсутність) фінансової автономії закладів освіти, що зменшує ефективність використання наявних ресурсів;
- необ'єктивні обмеження та диференціація закладів освіти.

В українському законодавстві про освіту є засадничі основи інституціоналізації правил фінансування освіти. Основними нормативно-правовими актами в цій царині, що стали об'єктом контент-аналізу, є закони України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998 р.), «Про загальну середню освіту» (1999 р.), «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про наукову та науково-технічну діяльність» (2015 р.), «Про освіту» (2017 р.).

У результаті проведеного контент-аналізу нормативно-правової бази зроблено висновки про 1) суперечливість законодавства в сенсі змістовної неузгодженості різних його джерел; 2) неможливість практичної реалізації нормативних вимог у низці випадків; 3) перехресне посилення одного закону на інший, що може спричинити втрату обов'язковості правила; 4) існування підзаконних актів з невизначеним змістом, які можуть перманентно змінюватись, що перетворює правило у зовсім «не-правило».

Аргументовано, що в Україні уряд здійснив спробу гармонізації законодавства з нормами Європейського Союзу, яке містить фінансові правила у формі нормативних критичних значень фінансування освіти. Імплементация норм, подібних до тих, що діють в практиці фінансування освіти в ЄС, є доцільним кроком. Але існує проблема необґрунтованості часток витрат для освітньої сфери України та відсутності механізму виконання правила. Те, що, за українськими нормативними актами, можна ідентифікувати як наближення до правил уряду у фінансуванні освіти, орієнтує на певне вирівнювання (уніфікацію) фінансування. А відсутність загальнонаціональної стратегії та обґрунтованої моделі економіки створює невизначеність у розподілі бюджетних витрат на підтримку певних закладів сфери освіти «в ручному режимі». Законодавство України в освітній сфері не має достатніх механізмів забезпечення виконання норм, навіть якщо вони є достатньо обґрунтованими та сприятливими для розвитку сфери.

Пріоритетними напрямками вдосконалення механізму фінансування української освіти визначено такі:

- державне фінансування навчального процесу за критерієм «навчального місця» та державне фінансування досліджень у закладах освіти на засадах «контрактного» та «формульного» фінансування;
- диверсифікація джерел фінансування для закладів освіти з використанням освітніх фондів, плати за додаткові освітні послуги, ринкових доходів за виконання досліджень тощо;
- фінансова автономія закладів освіти зі свободою гнучкого витрачання

коштів та створення фінансових резервів, дискретність встановлення заробітної плати тощо;

– фінансування та підтримка тих, хто навчається, через оплату навчання «третіми особами», пільгові кредити, заохочувальні стипендії тощо.

Згадані та інші напрямки вдосконалення фінансування сфери освіти знайшли відображення в проєкті стратегії розвитку української освіти на основі імплементації правил її фінансування урядом з використанням методики RBM (Results-Based Management – управління, що орієнтоване на результат). Саме ця методика дає можливість ефективно планувати публічну політику і комплексно координувати виконання стратегічних планів на основі визначених принципів. На відміну від традиційного алгоритму стратегування, RBM – це не набір інструментів чи інструкцій, а ідеологія проєктів та програм ефективного управління.

Кінцевий результат реалізації розробленої стратегії полягає в отриманні реципієнтом освітніх послуг необхідного (достатнього) рівня освіти, обираючи з-поміж різних варіантів участі у її (освіти) фінансуванні (рис. 13). Передбачається, що в результаті виконання стратегії буде імplementовано доцільні правила фінансування освіти.

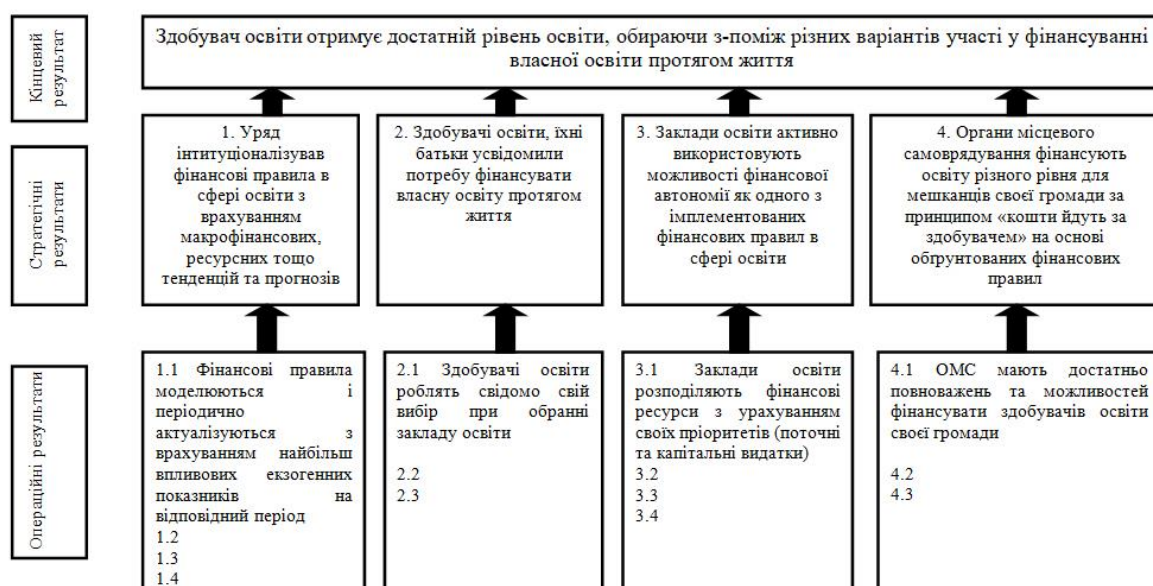

Рис. 13. Фрагмент моделі проєкту стратегії розвитку української освіти на основі імплементації правил її фінансування урядом з використанням методики RBM

Джерело: розроблено автором

Стратегія розвитку української освіти з імplementованими правилами її фінансування стосується інтересів різних стейкхолдерів освітньої політики. Серед них: центральний та місцеві уряди, державні та приватні заклади освіти, наукові заклади, студенти / учні, роботодавці, громадськість.

В основі стратегії – чотири групи правил фінансування освіти, які формують систему взаємопов'язаних елементів: правила уряду власне для центрального уряду щодо регулювання агрегованих макрофінансових показників; правила уряду стосовно алгоритмів розподілу коштів місцевих бюджетів на потреби фінансування

освіти; правила уряду для окремих закладів освіти щодо фінансування витрат та формування альтернативних (недержавних) джерел фінансування закладів; правила уряду для домашніх господарств (здобувачів освіти та їхніх родин), які фінансують освіту власними коштами тощо.

Особливої уваги для реалізації стратегії вимагає власне інституціоналізація фінансових правил в сфері освіти. Адже інституціоналізація – це не лише визначення (ідентифікація) правила, але його закріплення в нормативно-правових документах з окресленням відповідальності, з алгоритмами виконання, із засобами контролю. Інституціоналізація правил фінансування освіти, що, як уже зазначалося, охоплює ідентифікацію, формалізацію та реалізацію, має стати основою інституційних реформ. Тому усвідомлення змісту правил стає першочерговим елементом удосконалення публічного управління освітньою сферою.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та подано вирішення науково-прикладної проблеми, що полягає в розробленні обґрунтованих підходів (теоретичних, методологічних та прикладних) до ідентифікації, інституціоналізації правил фінансування сфери освіти, а також у пошуку можливостей використання фінансових правил у процесі формування стратегії розвитку національної освіти. Результати дослідження дають змогу зробити висновки концептуального, теоретичного та науково-практичного спрямування, основними серед яких є:

1. Сучасна сфера освіти є основою формування та нагромадження людського, соціального й інтелектуального капіталів. Для людського капіталу освіта виступає передумовою вищої продуктивності, для соціального капіталу – активної участі громадян у соціальних та економічних процесах на засадах довіри і відповідальності, для інтелектуального капіталу – інтелектуальної діяльності та інноваційного виробництва. Перед освітньою сферою постають нові завдання, а саме: формування знань і навичок, необхідних для знаннєвої та інноваційної економіки, створення механізмів соціальної адаптації, забезпечення більш рівномірного розподілу доходів, формування екосвідомості громадян, сталого розвитку, зменшення корупції та злочинності тощо.

2. Сфера освіти впливає на структуру національної економіки та стійке економічне зростання через формування фундаментальних засад економіки знань, інформаційної та інтелектуальної економіки. Для оцінювання всебічного впливу освітньої сфери на національну економіку під нею слід розуміти поєднання мережі освітніх закладів, науково-дослідних установ, об'єктів інноваційної інфраструктури, наукомістких підприємства та закладів, які, поряд з освітніми, надають консалтингові, тренінгові, коучингові послуги.

3. Формування освітньою сферою передумов стійкого економічного зростання пов'язане з готовністю суспільства акцентувати увагу на таких ключових питаннях, як загальний добробут без необґрунтованої диференціації доходів та умов життя, ефективне публічне управління на засадах довіри й участі громадян, доцільне використання природних ресурсів, зростання на основі інновацій

і технологій, переважання цінностей над поточними інтересами, загальна культура й етична поведінка, задоволення потреб сучасних поколінь без загроз для життя майбутніх. Теоретичні конструкції (моделі) та економетричні розрахунки доводять впливовість освіти як фактора економічного зростання. Вплив освіти на економічне зростання зазвичай оцінюється за змінами продуктивності, доходів, ВВП. Окрім того, економетричні розрахунки доводять вплив освіти на швидкість реалізації технічних інновацій, на соціалізацію населення країн і на покращення стану природного довкілля.

4. Для сучасного дослідження та використання фінансових правил важливим є аналіз еволюції теорії правил політики як елемента теорії публічного (державного) управління за критерієм визначальної ознаки етапу. З цією метою в еволюції теорії правил політики запропоновано виокремлювати такі етапи: 1) етап епізодичного згадування правил у роботах, пов'язаних з теоретичними засадами макроекономічної політики; 2) етап безпосереднього дослідження проблеми використання правил політики в макроекономічній стабілізації, а також визначення переваг та обмежень урядової діяльності «за правилами»; 3) етап поглибленого дослідження алгоритмів обґрунтування та формалізації правил, особливо правил монетарної політики, а також дослідження правил у контексті застосування певних режимів таргетування; 4) етап акцентування уваги на застосуванні обмежувальних (пруденційних) фінансових правил у зв'язку зі значним макрофінансовим розбалансуванням національних економік розвинених країн, що виявлялось у формуванні «фінансових бульбашок».

За авторським визначенням, під правилами політики слід розуміти упорядковані дії уряду, об'єктивність яких спирається на теорію, емпіричний досвід або/та результати економетричних досліджень, а можливість реалізації забезпечується нормативно визначеними індикаторами, обмеженнями, алгоритмами дії національних (наднаціональних) регуляторів. Важливо виділяти теоретичний та прикладний аспект правил політики. Теоретичний аспект правил політики полягає в обґрунтуванні переваг (обмежень) «життя за правилами», з'ясуванні змісту «ідеї правила», моделюванні загальної рівноваги та економічного зростання з імплементаційними правилами та визначення певних процедур обґрунтування правил. Прикладний аспект правил політики – це використання правил, по-перше, в аналізі та оцінюванні політики уряду, по-друге, – у прийнятті урядом управлінських рішень.

5. В економічній науці та управлінській практиці існує тривала традиція ідентифікації правил політики. Вона засвідчує існування різних форм (способів) такої ідентифікації, а саме: правило як певний норматив щодо макрофінансових параметрів національної економіки, яким керується уряд; правило як таргетоване (цільове, бажане) значення певних макроекономічних змінних; правило як рівняння залежності між змінними, що об'єктивно перебувають у суттєвих зв'язках і стали об'єктами державного регулювання. Реалізація правил політики, тобто їх перетворення в інструмент публічного управління передбачає визначення певних цільових показників та їх індикаторів – критичних, оптимальних значень, а також меж допустимих відхилень, адміністративних процедур для виконання та у випадках невиконання правил, ідентифікації суб'єктів відповідальності тощо

(інституціоналізація правил).

6. Ураховуючи світовий досвід формування механізмів фінансування освіти та досвід управління освітньою сферою з використанням правил, важливо класифікувати джерела фінансування освіти за такими ознаками: власності на кошти, з яких фінансується освіта (фінансування державне (бюджетне) – приватне – колективне (спільні фонди)); рівня відповідальності (компетентності) суб'єктів фінансування освіти (фінансування з центральних – з регіональних – з місцевих джерел (бюджетів) – з коштів професійних (бізнесових, культурних та просвітницьких) об'єднань); дискретності фінансування закладів освіти (постійне фінансування (не пов'язане з результатами діяльності освітніх закладів) – непостійне фінансування (пов'язане з результатами діяльності освітніх закладів на певному етапі)); суб'єктності реципієнтів, що безпосередньо отримують вигоди від фінансування освітнього процесу (призначені для фінансування освітніх закладів загалом – для підрозділів освітніх закладів – для окремих викладачів освітніх закладів – для власне отримувачів освітніх послуг (студентів та учнів)); алгоритму фінансування закладів освіти (джерела, фінансування, які формуються з використанням різних формул – різних стимуляторів та обмежень фінансування).

7. З метою подальших досліджень фінансових правил у сфері освіти доцільно враховувати низку закономірностей, які виявляються в освіті на межі XX та XXI ст., а саме: 1) контрверсійність (суперечливість) формування національних моделей фінансування освіти, коли, з однієї сторони, країни різного рівня соціально-економічного розвитку демонструють відмінності механізмів фінансування, а з іншої сторони, – подібність; 2) перерозподіл повноважень фінансування освіти від центральних органів влади до регіональних і місцевих зі збільшенням автономії закладів освіти та передачею їм відповідальності й повноважень фінансування; 3) «інституційний ізоморфізм», що втілюється у фінансовому зближенні організацій з частково подібними (близькими за змістом) функціями – освітніх і наукових, освітніх та професійних (бізнесових); рух у бік урізноманітнення форм державного фінансування освіти з диференціацією порядку асигнувань, грантів та застосування цільових показників для оцінювання результатів; зростання ролі філантропів, добродійних громадських організацій у формуванні джерел фінансування освіти та створення для них податкових пільг ефективними урядами.

8. Визначення правил фінансування освіти у вигляді правил-рівнянь логічно здійснювати за 5-етапним авторським алгоритмом: визначення «ідеї правила», відповідно, формування переліку змінних, які подаватимуться в правилі; оцінювання причинно-наслідкових зв'язків між відібраними на попередньому етапі змінними; відбір ендогенних та екзогенних змінних із суттєвими зв'язками; визначення лінійних трендів для відібраних змінних і розрахунок відхилень (gaps) фактичних значень змінних від значень трендів; виведення рівнянь залежності між визначеними на попередньому етапі розривами (gaps) відібраних змінних полягає в побудові адекватних моделей зв'язку між показниками фінансування освіти, з однієї сторони, та іншими макрофінансовими, ресурсними тощо показниками, – з іншої.

9. Різновекторне оцінювання ефективності застосування правил фінансування освіти передбачає комплексний підхід, а саме: оцінювання обґрунтованості (релевантності) правил шляхом порівняння фактичних макрофінансових показників

з тими, що зафіксовані правилами фінансування; оцінювання якості освітніх послуг (порівняння показників якості освіти) в різних країнах з наявними та відсутніми правилами фінансування освіти; оцінювання впливів освітньої сфери на показники макроекономічної стабільності (порівняння показників макроекономічної стабільності в країнах з різними правилами фінансування освіти); оцінювання впливів освітньої сфери на показники міжнародної конкурентоспроможності національної економіки шляхом порівняння показників світових рейтингів різних країн.

10. Динаміка показників ресурсного забезпечення сфери освіти (офіційно визнаних в Україні та тих, які використовуються у процесі побудови міжнародних індексів) характеризується певними диспропорціями у фінансуванні освіти – «вузькими місцями». Подолання цих диспропорцій можливе на основі реалізації фінансових правил, які у такий спосіб стають маркерами пріоритетів публічного управління українською освітою.

11. Дослідження сфери освіти як екзогенного чинника економічного зростання передбачає оцінювання взаємозв'язку між показниками освітньої сфери (зокрема витрат на її фінансування) та групами макрофінансових, ресурсних та інших показників, що доводять сучасні економетричні моделі. Реалізація ж авторського підходу до моделювання та прогнозування показників фінансування української освіти, як підпорядкованих певним правилам уряду, з використанням моделей штучних нейронних мереж дозволить отримати відповідь на такі питання: які змінні дійсно впливають на показник, стосовно якого визначається правило; якої сили є вплив цих змінних; якими можуть бути майбутні значення ендогенного (вихідного) показника в майбутніх періодах.

12. На сучасному етапі розвитку сфери освіти та механізму її фінансового забезпечення найважливішими проблемами, які потребують реакції уряду та суспільства, є: 1) обмежені можливості фінансування освіти через нереалізовані можливості попри усвідомлення необхідності, диверсифікація та урізноманітнення джерел її фінансування; 2) брак (відсутність) інвестиційних ознак у фінансуванні освіти, що стримує її потенційний позитивний вплив на розвиток національної економіки та суспільства; 3) брак (відсутність) фінансової автономії закладів освіти, що зменшує ефективність використання наявних у цих закладів обмежених ресурсів; 4) необ'єктивні обмеження та диференціація закладів освіти на засадах «ручного керування».

13. В українському законодавстві щодо фінансування сфери освіти існують положення, які мають певні ознаки фінансових правил уряду, що було виокремлено на основі контент-аналізу. Водночас зауважимо про існування суперечливості законодавчих актів у сенсі змістової неузгодженості окремих положень, про неможливість практичної реалізації нормативних вимог у низці випадків, про перехресне посилення одного закону на інший, що спричиняє втрату обов'язковості виконання правила, про наявність підзаконних актів з нечітко визначеним змістом та перманентними змінами, що перетворює «нібито правило» фінансування у «не-правило».

14. Доцільним є запровадження розробленого проєкту стратегії розвитку української освіти на основі імплементації правил її фінансування урядом з

використанням методики RBM (Results-Based Management), що передбачає реалізацію фінансових правил уряду власне для уряду, правил для домашніх господарств (здобувачів освіти та їхніх родин), правил для закладів освіти та правил для громад (місцевих органів влади, які фінансують освіту з місцевих бюджетів). Кінцевий результат реалізації розробленої стратегії полягає в тому, що реципієнт освітньої політики з імплементаваними правилами отримує необхідний (достатній) рівень освіти, обираючи з-поміж різних варіантів участі у її (освіти) фінансуванні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальний посібник:

1. Усик В. І. Фінансові правила в регулюванні освітньої сфери: монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2019. 324 с. (18,8 д.а.)
2. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки: монографія / за заг. ред. к. держ. упр., доц. Ніколаєвої О. М., к.е.н., доц. Храпкіної В. В. Донецьк: Дмитренко Л. Р. 2014. 276 с. (17, 3 д.а., особисто автору 0,5 д.а. *п.2.3. Фінансове забезпечення розвитку інноваційного підприємництва*, досліджено механізм фінансового забезпечення інноваційних підприємств та визначено шляхи його вдосконалення в Україні).
3. Антикризове управління національною економікою: колективна монографія/ Малий І. Й., Радіонова І. Ф., Ємельяненко Л. М. та ін.; за ред. І. Малого. Київ. 2017. – 368 с. (29,8 д.а., особисто автору 4 д.а.: *Р.2.4. Управління державним боргом в умовах фінансової нестабільності* - здійснено оцінку індикаторів національної економічної безпеки та проаналізовано систему управління державним боргом в коротко- та довгостроковому періодах; *Р. 2.5. Правила макроекономічної політики в антикризовому управлінні економікою* – здійснено аналіз фіскальних та монетарних правил на предмет їх використання в Україні; *Р.3.4. Публічний сектор у формуванні економіки знань* – визначено зв'язок освіти та розвитку «економіки знань», проаналізовано досягнення та виклики реформи вищої освіти в Україні).
4. Усик В. І., Радіонова І. Ф. Макроекономічний аналіз національної економіки: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський. 2015. 304с. (17, 7 д.а., особисто автору 8,5 д.а. – здійснено оцінювання пропорцій, що формуються в межах макроекономічних секторів та між ними, загроз, які виникають у зв'язку з поглибленням дисбалансів, ефективності макроекономічної політики, реалізованої урядом).

У наукових фахових виданнях:

5. Усик В. І. Можливості застосування в Україні моделі «економіки знань». *Економічний вісник університету*. 2011. Вип. 16/1. С. 122–126. (0, 6 д.а.).
6. Усик В. І. Економічний діалог між бізнесом та владою: реалії та перспективи. *Економічний вісник університету*. 2011. Вип. 17. С.176–180. (0, 5 д.а.).
7. Усик В. І. Приховані можливості українського бізнесу: активізація інноваційного процесу. *Інноваційна економіка*. 2012. № 4(30). С.175–179. (0,4 д.а.).
8. Усик В. І. Стратегія інноваційного розвитку України: від проблем до перспектив. *Економічна теорія*. 2013. №3. С. 32–41. (0, 7 д.а.).
9. Усик В. І, Мальковська Ю. О. Управління державним боргом як

передумова макроекономічної стабільності. *Економіка та підприємництво*. 2016. № 36-37. С. 197 – 206. (0, 5 д.а., особисто автору 0, 2 д.а. - проаналізовано макроекономічні тенденції й залежності, які породжені дисбалансами, що викликані недосконалим менеджментом у сфері здійснення управління боргом в Україні).

10. Усик В. І. Роль освіти у формуванні людського, соціального та інтелектуального капіталів. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Сер. Економіка і менеджмент. 2017. №12(74). С.112–118. (0,8 д.а.)

11. Усик В. І., Матусевич Т. В. Гендерно—орієнтоване бюджетування в сфері освіти. *Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту*. 2018. №22. С.303–315. (0,9 д.а., особисто автору 0, 5 – здійснено аналіз основних гендерних проблем галузі освіти в Україні та результатів щодо їх розв’язання міжнародними інституціями та органами публічного управління; представлено основні рекомендації щодо впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в сфері освіти).

12. Усик В. І. Фінансові правила та інституційна автономія: виклики нового українського університету. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2018. № 4 (245). С. 88-94. (0,9 д.а.).

13. Усик В. І. Імплементация фінансових правил в освіті: світовий досвід формування закономірностей. *Вісник Сумського державного університету*. Сер.Економіка. 2018. №2. С.7–12. (0,5 д.а.).

14. Усик В. І., Радіонова І. Ф. Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал економіки: розмежування понять та явищ. *Актуальні проблеми економіки*. (EBSCOhost, Scopus). 2011. №10. С. 56-66. (0, 7 д.а., особисто автором 0, 4 д.а. – здійснено аналіз методик оцінювання інтелектуального капіталу та запропоновано авторське бачення оцінювання інтелектуального капіталу).

15. Усик В. І., Лось В. В. Детермінанти вразливості боргової безпеки України. *Стратегія економічного розвитку України*. (UlrichsWeb GSD, Index Copernicus, DRJI, Google Scholar). 2015. №35. С. 217–221. (0, 6 д.а. , особисто автору 0,3 д.а. - визначено основні напрями підвищення рівня боргової безпеки в Україні з врахуванням світових практик щодо управління державним боргом).

16. Усик В.І. Фінансові правила як інструмент реформування сфери національної освіти. *Вчені записки Університету «КРОК»*. (CrossRef, Index Copernicus, Google Scholar, SIS, Academic Resource Index ResearchBib, Ulrichsweb Global Serials Directory). 2017. № 37. С. 145–156. (0, 5 д.а.)

17. Усик В., Схулукія Ю. Корупція у вищій освіті як загроза академічній доброчесності. *Економіка та держава*. (Index Copernicus, Google Scholar). 2017. № 11. С. 65–67. (0, 4 д.а., особисто автору 0, 2 д.а. – здійснено аналіз основних схем прояву корупційних дій у сфері вищої освіти).

18. Усик В., Матусевич Т. Роль університету в секторній структурі економіки знань. *Інвестиції: практика та досвід*. (Index Copernicus, Google Scholar). 2017. № 24. С.61–65. (0, 9 д.а., особисто автору 0, 5 д.а. – здійснено аналіз ролі і місця університету в секторній структурі економіки знань).

19. Усик В. І. Освіта в забезпеченні стійкого економічного зростання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. (CrossRef, Index Copernicus, РІНЦ, Google Scholar (США)). 2018. Вип. 2 (52). С. 92–97. (0, 7д.а.).

20. Усик В. І. Порядок встановлення фінансових правил в сфері освіти: прикладний аспект. *Стратегія економічного розвитку України*. (UlrichsWeb GSD, Index Copernicus, DRJI, Google Scholar). 2018. № 43. С. 105–117. (0, 9 д.а.)

21. Усик В. І. Тенденції фінансового забезпечення освіти в Україні - основа для формування фінансових правил уряду. *Світ фінансів*. (WorldCat, Google Scholar, Library of Congress, Index Copernicus). 2018. №4. С.64–74. (0, 8 д.а.).

22. Усик В. І. Правило частки витрат на освіту у регулюванні освітньої сфери. *Економічний аналіз*. (Index Copernicus, WorldCat, Google Scholar, Windows Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journals Index, CiteFactor, Scientific Indexing Services). 2018. Том 28. №3. С. 93–100. (0, 5 д.а.).

23. Усик В. І., Радіонова І. Ф. Теоретичний та прикладний аспекти правил політики в контексті фінансування освіти. *Економічна теорія*. (PIHЦ, Index Copernicus, CrossRef, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar, ERIH PLUS) 2018. №4. С. 79–92. (0, 9 д.а., особисто автору 0, 4 д.а. – аналіз теоретичного аспекту правил політики в царині досліджень і фіскальних і монетарних правил).

24. Усик В. І. Оцінка внеску освіти у формування ознак сучасної економіки. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. Економічні науки*. (Index Copernicus). 2018. №4. С.118–124. (0, 6 д.а.)

25. Усик В. І. Особливості фінансування вищої освіти: аналіз українського та світового контексту. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. (ERIH PLUS, Cabells Journal Whitelist, DOAJ, ROAD, OpenDOAR, ROAR, BASE, CrossRef, OCLC WorldCat, CyberLeninka, Socionet, Index Copernicus, RepEc, Science Index, Ulrich's Periodicals Directory, PIHЦ, Google Scholar). 2019. №203. С.59–67. (1,3 д.а.)

26. Усик В. І. Освітній кластер як основа формування інформаційної економіки та економіки знань. *Проблеми економіки*. (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Directory of Open Access Journals, EBSCOhost, Academic Journals Database, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo, BASE, OpenAIRE, WorldCat, SUNCAT Union Catalogue, PIHЦ, Index Copernicus, Research Bible). 2019. №1. С.149–154. (0, 7 д.а.)

У зарубіжному виданні:

27. Usyk Vira, Radionova Irina. Financial policy rules in the educational sphere: substantiation algorithm. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. (Clarivate Analytics Web of Science Core Collection Emerging Sources Citation Index (ESCI), EBSCOhost, Business Source Complete, CAB Abstracts, Ulrich's, DOAJ, OAJI, Index Copernicus, ERIH PLUS, AcademicKeys.com, Google Scholar). 2018. Vol.40. №3. pp. 163–174. (0, 9 д.а., особисто автору 0, 5 д.а. – здійснено аналіз теорії фінансових та монетарних правил, апробовано авторський алгоритм побудови фінансових правил в сфері освіти на основі статистичних даних ЄС та інших країн світу).

В інших виданнях:

28. Усик В. І. Вихід з кризи в потенціалі сектору малого і середнього бізнесу. Формування ринкової економіки. – Спец. вип. *Державне антикризове управління національною економікою: світовий досвід та проблеми в Україні*. Київ: КНЕУ. 2010. С. 281–283. (0,1 д.а.)

29. Усик В. І. Есе як форма презентації знань. *Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку*: збірник матеріалів науково-методичної конференції. 2011. Т.2. С.230–231. (0,1 д.а.).

30. Усик В. І. Аналіз макроекономічних показників під час виходу України з фінансово-економічної кризи. *Проблеми та перспективи розвитку транспортних систем в умовах реформування залізничного транспорту*: управління, економіка та технології : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції. Сер. Економіка і управління. Київ: ДЕТУТ. 2011. С. 67–69. (0,1 д.а.).

31. Усик В. І. Оптимізація аудиторної роботи при викладанні дисципліни «Макроекономіка». *Аудиторна робота викладача і студента: досвід і напрями вдосконалення*: збірник матеріалів науково-методичної конференції. Київ.: КНЕУ. 2012. С. 186–187. (0,1 д.а.).

32. Усик В. І. Вплив соціально-демографічних тенденцій на нагромадження інтелектуального потенціалу. *Тенденції управління фінансовими та інноваційними процесами в умовах ринкових перетворень*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця: ВНТУ. 2012. С. 137–138. (0,1 д.а.).

33. Усик В. Взаємозв'язок економіки знань та підприємництва: перспективи для України. *Управлінські інновації*. 2012. Вип. 2. С. 9–14. (0,4 д.а.).

34. Усик В. И. Перспективы социально ответственного бизнеса в Украине. *Инновационные доминанты в социальной сфере*: материалы ежегодной международной научно-практической конференции по проблемам социально-трудовых отношений. Воронеж: Воронежский государственный университет. 2013. С. 138–139. (0,1 д.а.).

35. Усик В. І. «Інноваційні» відносини України та ЄС. *Управлінські інновації: теорія і практика*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Тернопіль-Ялта. 2013. С.53–55. (0,2 д.а.).

36. Усик В. І. Інноваційний потенціал в антикризовому управлінні економікою України. *Державне антикризове управління економікою в умовах глобалізації*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ: КНЕУ. 2013. С.319–321. (0,1 д.а.).

37. Усик В. І. Сучасні реалії взаємовідносин викладача та студента. *Від викладання дисциплін – до освоєння наук: трансформація змісту, технологій освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності*: матеріали науково-методичної конференції. Київ: КНЕУ. 2013. С. 115–116. (0,1 д.а.).

38. Усик В. І. Проблема оцінювання рівня зайнятості виробничих ресурсів в Україні. *Проблеми та розвиток економічних систем в умовах глобальної нестабільності*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика». 2014. С.175–179. (0,2 д.а.).

39. Усик В. І. Скринник Ю. С. Бенчмаркінг державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу: проблеми та перспективи. *Молодіжний економічний дайджест*. 2014. № 2 (2). С. 8–16. (0,5 д.а., особисто автору 0,3 д.а. – здійснено аналіз результативності державного регулювання сектору малого та середнього бізнесу на основі рейтингу Світового Банку «Doing Business» з використанням інструментарію бенчмаркінг).

40. Усик В. І., Твердохліб А. С. Роль інноваційного підприємництва в процесі модернізації економіки України. *Актуальні питання економічних наук: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2015. С.104–107. (0, 2 д.а., особисто автору 0, 1 д.а. – здійснено аналіз міжнародних рейтингів щодо інноваційної сфери задля визначення проблем України в цьому напрямку розвитку).

41. Усик В. І., Лось В. В. Теоретичні основи управління борговою безпекою. *Молодий вчений*. (Scholar Google, Research Bible, Index Copernicus). 2015. №2 (17). С. 153–156. (0, 5 д.а., особисто автору 0, 2 – виявлено особливості управління державним боргом у різних країнах на основі аналізу світового досвіду оцінки боргової безпеки).

42. Усик В. І. Прикладні аспекти реалізації фіскальних правил. *Економічна теорія та освіта XXI століття: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ: Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК»». 2015. С. 191–194. (0, 2 д.а.).

43. Усик В. Практична підготовка управлінських кадрів нової генерації. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали IX Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 2015. С. 43–44. (0, 3 д.а.).

44. Усик В. Фіскальний простір України в антикризовому управлінні. *Антикризове управління економікою України: нові виклики: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Київ: КНЕУ. 2015. С.113–116. (0, 3 д.а.).

45. Усик В. Евалюація практичної підготовки студентів-магістрів. *Студентоцентризм у системі забезпечення якості освіти в економічному університеті: зб. матеріалів Всеукр. наук.-метод. конф. за міжнар. Участю*. Київ : КНЕУ. 2016. С. 58–60. (0, 1 д.а.).

46. Усик В. Молодь як визначальний двигун реформування країни. *Соціальне прогнозування та проектування майбутнього країни: миротворення у гібридних війнах: матеріали VI Міжнародної наукової конференції*. Запоріжжя : КСК-Альянс. 2016. С. 86–87. (0, 2 д.а.).

47. Усик В. І., Федорова А. А. Виклики реформи вищої освіти. *Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : КНЕУ. 2016. Ч. 2. С. 259–264. (0, 3 д.а., особисто автору 0, 1 д.а. – сформовано систему заходів покращення сфери освіти в Україні на основі аналізу викликів в Україні та досягнень в світовій практиці).

48. Усик В. І. Роль переддипломної практики у вихованні молоді. *Класичний університет у контексті викликів епохи (Classic University in the Context of Challenges of the Epoch): матеріали українсько-польської міжнародної наукової конференції*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2016. С. 340–342. (0,1 д.а.).

49. Усик В., Олексієнко А. Проблеми реформування вищої освіти в Україні: погляд молодих вчених за умов військового конфлікту та суспільно-політичної кризи. *Модернізація управління національною економікою: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф.* Київ: КНЕУ. 2016. С. 287–291. (0, 3 д.а., особисто автору 0, 2 д.а.: здійснено дослідження опитування серед молодих учених щодо їх настроїв, думок

та дій у сфері вищої освіти в умовах гібридної війни з Росією).

50. Усик В. І. Деструкція та трансформація переддипломної практики: евалюація та нові можливості. *“Креативна деструкція”: інноваційні практики в академічних дослідженнях та викладанні*: II міжнародна конференція, Чернівці: Освітні тренди. 2016. URL: <http://www.edu-trends.info/wp-content/up> (дата звернення: 12.10.2017). (0,1 д.а.)

51. Усик В. *Академічна доброчесність як основа лідерського потенціалу університету*. Теоретичний науково-методичний часопис «Вища освіта України». 2017. №2. (додаток 1). Тематичний випуск «Університет і лідерство». С. 47–49 (0,4 д.а.)

52. Усик В., Власенко М. Modern vector of Ukrainian-Lithuanian educational cooperation. *Сучасні МЄВ: драйвери успіху та виклики розвитку*: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро. 2017. С. 9–12. (0,2 д.а., особисто автору 0,1 д.а. – здійснено аналіз україно-литовського партнерства в сфері вищої освіти).

53. Усик В. І. Деструкція та трансформація переддипломної практики: евалюація та нові можливості. *Інноваційний університет та лідерство: проект і мікропроекти*. Варшава: Fundacja «Instytut Artes Liberales». 2017. С. 388–396. (0,5 д.а.)

54. Усик В. І. Освіта як основа сталого розвитку суспільства. *Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». 2018. С.252–256. (0,2 д.а.).

55. Усик В. І. Особливості фінансування освітньої сфери. *Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова. 2018. С. 63–67. (0,2 д.а.).

56. Усик В. І. Ефективність сфери освіти як необхідність зваженої освітньої політики. *Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики*: матеріали III Всеукраїнської наукової конференції. Дніпро: СПД «Охотнік». 2018. С. 20–21. (0,1 д.а.).

57. Усик В. І., Олексієнко А. О. Молоді вчені та реформа вищої освіти в Україні: проблеми трансформацій в часи гібридної війни з Росією. *Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження*: Збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти. Київ-Дрогобич:ТзОВ «Трек-ЛТД». 2018. С. 148–152.(0,3 д.а., особисто автору – 0,1 д.а.: проаналізовано публікації щодо проблематики трансформації у вищій освіті та науці в часи криз та війн).

58. Усик В. І. Фінансові правила уряду в забезпеченні конкурентоспроможності сфери освіти. *Конкурентоспроможність вищої освіти України в умовах інформаційного суспільства*: міжнародна науково-практична конференція. Чернівці. 2018. С. 270–272. (0,2 д.а.).

59. *Освітня мережа сприяння сталому місцевому розвитку: унікальний досвід дієвого мережевого партнерства ВНЗ України* / Усик В.І., Мелеганич А.І. та інші. ; за заг. ред. В. І. Усик, Г. І. Мелеганич. Кам'янець - Подільський: Аксіома.

2018. 76 с. (8, 9 д.а., особисто автору – 0, 2 д.а. – узагальнено досвід роботи КНЕУ в освітній мережі зі сталого розвитку).

60. Usyk Vira. Applied aspects of financial rules in education. *Research, Innovation and Reform in Education: The Eleventh International Congress of Educational Research*. Cracow: Pedagogical University. 2018. (0,1 д.а.)

61. Усик В. Інституціоналізація фінансових правил в сфері освіти як необхідна умова їх реалізації. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів* : матеріали щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю. Київ: НАДУ. 2019. Т. 2. С.35–36. (0, 1 д.а.).

62. Усик В. І., Радіонова І. Ф. Фінансові правила в сфері освіти : визначення та формалізація. *Імплементация європейських стандартів в українські освітні дослідження*: збірник матеріалів III Міжнародної наукової конференції Української асоціації дослідників освіти. Київ – Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД». 2019. С. 162–165. (0, 2 д.а., особисто автору 0, 1 д.а. – узагальнено висновки щодо імплементації авторського алгоритму виведення правил фінансування освітньої сфери).

63. *Вступ до аналізу публічної політики*/ Совсун І., Голинська Х., Тищук Т., Усик В, Яровий Д., Малиновська Н. 2019. 32 с. (1 д.а., особисто автору 0, 2 д.а. – здійснено аналіз теоретичних засад публічної політики).

64. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Методика оцінювання інтелектуального капіталу та інтелектуального потенціалу національної економіки», Державна служба інтелектуальної власності України; Усик В. І., Радіонова І. Ф., Никифоров А. Є. № 46562, 30.11.2012 р.

65. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Наукова стаття «Інтелектуальний капітал та інтелектуальний потенціал: розмежування понять та явищ»», Державна служба інтелектуальної власності України; Усик В. І., Радіонова І. Ф. № 46561, 30.11.2012 р.

66. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір «Навчальний посібник «Макроекономічний аналіз національної економіки»», Державна служба інтелектуальної власності України; Усик В. І., Радіонова І. Ф. № 60628, 14.07.2015 р.

АНОТАЦІЯ

Усик В. І. Фінансові правила уряду в розвитку сфери національної освіти.
– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2020.

У дисертаційній роботі здійснено аналіз сфери освіти та механізму її фінансового забезпечення з метою формулювання фінансових правил у сфері освіти. Зокрема, висвітлено питання: оцінювання ролі сфери освіти з огляду на її цілі в сучасній економіці, теорії та історії формулювання фінансових правил і досвіду їх застосування в різних країнах світу, особливостей застосування фінансових правил у регулюванні освітньої сфери, ресурсного забезпечення сфери освіти в світі та в

Україні, інституціоналізації правил фінансування освіти в законодавстві України, що регулює сферу освіти. У роботі вирішується проблема, яка полягає в уточненні змісту правил політики уряду на загальному (регулювання всієї національної економіки) та конкретному (освітньому) рівнях. Теоретичний аспект правил політики визначено як такий, що спирається на досвід в царині досліджень і фінансових, і монетарних правил при акцентуванні уваги на поданні цих правил як залежностей між показниками фінансування освіти та іншими макрофінансовими, ресурсними тощо показниками. Прикладний аспект правил фінансування освіти передбачає перетворення їх в інструмент публічного управління. Теоретичне значення отриманих результатів дослідження полягає в ідентифікації фінансових правил у сфері освіти та їхньому використанні в макроекономічному аналізі. Практичне значення результатів дослідження пов'язане з пропозиціями щодо інституціоналізації фінансових правил та з обґрунтуванням стратегії розвитку української освіти на основі імплементації правил її фінансування урядом з використанням методики RBM.

Ключові слова: освіта, освітня сфера, правила політики уряду, правила фінансування освіти, публічне управління національною економікою, інституціоналізація правил.

АННОТАЦИЯ

Усик В. И. Финансовые правила правительства в развитии сферы национального образования. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – Экономика и управление национальным хозяйством. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана, Киев, 2020.

В диссертационной работе проведен анализ сферы образования и механизма ее финансового обеспечения с целью формулирования финансовых правил в сфере образования. В частности, освещены такие вопросы: оценка роли сферы образования с учетом ее целей в современной экономике, теория и история становления финансовых правил и опыт их применения в различных странах мира, особенности применения финансовых правил в регулировании образовательной сферы, ресурсное обеспечение сферы образования в мире и в Украине, институционализация правил финансирования образования в законодательстве Украины, регулирующего сферу образования. В работе решается проблема, суть которой заключается в уточнении содержания правил политики правительства на общем (регулирование всей национальной экономики) и конкретном (образовательном) уровнях. Теоретический аспект правил политики опирается на опыт в области исследований фискальных и монетарных правил при акцентировании внимания на представлении этих правил в виде зависимостей между показателями финансирования образования и другими макрофинансовыми, ресурсными и т.д. показателями. Прикладной аспект правил финансирования образования предусматривает превращение их в инструмент публичного управления. Теоретическое значение полученных результатов заключается в

идентификации финансовых правил в сфере образования и в их использовании в макроэкономическом анализе. Практическое значение результатов исследования связано с предложениями касательно институционализации финансовых правил и с обоснованием стратегии развития украинского образования на основе имплементации правил ее финансирования правительством с использованием методики RBM.

Ключевые слова: образование, образовательная сфера, правила политики правительства, правила финансирования образования, публичное управление национальной экономикой, институционализация правил.

ABSTRACT

Usyk V.I. Government financial rules in the national education sphere development. - Manuscript.

The thesis for Doctor of Economics scientific degree in speciality 08.00.03 – Economics and National Economy Management. – Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, 2020.

The thesis analyzes the sphere of education and the mechanism of its financial support in order to determine the financial rules. It has formulated a scientific problem concerning the theoretical foundations and practical recommendations regarding government financial rules in the field of education. Thus, it discovers the education financing rules suitable for being applied in Ukraine.

The thesis clarifies the categorical apparatus, in particular - the "sphere of education" term, and investigates its elements. It reveals the connection of this sphere with "knowledge economy", "information" and "innovative" economy. The thesis under review considers modern international rating systems of countries assessment from the perspective of the educational and scientific dimension. It researches the modern form of educational sphere - educational cluster. The thesis summarizes the results of the assessment of the impact of education on economic growth and sustainable development, performed by scientists in the 20th and 21st centuries. Thus, it analyzes the content and history of the government policy theory formation as well as financial rules implementation applied aspects. The thesis evaluates the effectiveness of financial rules implementation in the practice of public administration of different countries. It is established that the educational sphere forms the main prerequisites for sustainable economic growth.

The dissertation analyzes world trends of education sphere financing. On this basis, the concept of implementation of the education financing government policy rules has been developed. The concept covers its own substantiation of the content of the rules and their institutionalization. Thus, it determines the content of education financing rules institutionalization with due regard to the peculiarities of the Ukrainian economy, society and public administration.

The study concludes that in economic science and management practice there is a long tradition of identifying policy rules. It attests to the existence of various forms (ways) of such identification, namely: rule as a certain norm of the national economy, followed by the government, rule as a targeted (desired) value of certain macroeconomic variables, rule

as an equation of the relation between the dependent variables that become objects of state regulation.

The study offers an algorithm for determining the education financing rules, based on the analysis of different forms of rules submission, using two approaches. The first is based on the idea of the priority of the theoretical hypothesis - the "idea of the rule" regarding the objective relations that must be taken into account by the government. The second is based on the idea of the priority of econometric estimation, in which the existence of dependencies of educational financing parameters is deduced on the basis of calculations.

The thesis presents the author's vision of the process of institutionalization of financial rules on the basis of the analysis of the legal framework of Ukraine regarding the education financing. It offers an innovative approach to the modeling and forecasting of Ukrainian education financing indicators, subject to certain government rules. For this purpose, models of artificial neural networks have been used.

In general, the paper addresses the problem of clarifying the content of government policy rules at the general - the whole national economy - and specific – education - levels. The theoretical aspect of policy rules is based on the experience of fiscal and monetary rules studying. First of all, in the author's opinion, the experience of identifying rules in the form of equations between the indicators of education financing and other macro-financial, resource and other indicators deserves attention. An applied aspect of the education financing rules involves turning them into a public administration instrument.

The theoretical significance of the obtained results consists in educational sphere financial rules identification and the appliance of these results in the macroeconomic analysis. The practical significance of the results of the study is linked to proposals regarding the financial rules institutionalization, as well as to the Ukrainian education development strategy new aspects substantiation. The author proposes a strategy for the development of Ukrainian education based on the implementation of the rules of its financing by the government using the RBM methodology.

Keywords: education, educational sphere, government policy rules, education financing rules, public administration of the national economy, institutionalization of rules.